

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЛІЦИНСЬКИЙ ІГОР ОРЕСТОВИЧ

УДК 339.9:332.1

**ГЛОКАЛІЗАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ
ПОЛЮСІВ РОЗВИТКУ В ЄВРОПІ**

**Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Савельєв Євген Васильович,
Тернопільський національний економічний
університет,
професор кафедри міжнародної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Булатова Олена Валеріївна,
Маріупольський державний університет,
перший проректор

доктор економічних наук, професор
Хаджинов Ілля Васильович,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса,
проректор з наукової роботи

доктор економічних наук, професор
Шнирков Олександр Іванович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри світового господарства
і міжнародних економічних відносин

Захист відбудеться 19 грудня 2019 р. об 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.01 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11 а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 18 листопада 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

Т. О. Кізіма

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Ключовою рисою глобалізації є здатність регіональних виробничих структур капіталізувати локалізовані ефекти агломерації, стимулюючи появу і довготермінове закріплення специфічних умов, активів та можливостей у формі просторових економічних полюсів та осей. Проте важливо відмітити, що гравітаційні сили не лише ініціюють кумулятивні процеси концентрації виробництва і зайнятості в локальних осередках (тобто появу полюсів зростання), а й мають тенденцію до форматування диверсифікованих систем із яскраво вираженими самопідтримувальними властивостями, інституційним багатоманіттям, схильністю до кооперації між залученими стейк-холдерами та креативним потенціалом (полюсів розвитку). Зазначені полюси є не лише основними драйверами національної й міжнародної конкурентоспроможності, але також стають платформою для процесів глокалізації, оскільки в них формується своє унікальне внутрішнє середовище, незважаючи на перманентний вплив глобальних потоків. Відповідно одним із найважливіших завдань національної територіальної політики стає пошук балансу між стимулюванням економічної динаміки окремих ефективних локацій та створенням передумов для використання внутрішніх резервів менш розвинених регіонів для досягнення територіальної згуртованості та недопущення формування яскраво виражених «анклавів» та «буферних зон» розвитку.

Для України, що наразі перебуває в розпалі реформ просторової організації економічної діяльності, особливо важливим стає використання глокалізаційних підходів до розробки стратегії територіального розвитку. Історично сформовані національні полюси типово вирізняються вузькою спеціалізацією на секторах із низьким рівнем доданої вартості та практично відсутньою інноваційною компонентою. За умов ефективного поєднання централізованих зусиль влади та ініціатив місцевого підходу можна досягнути самобутнього територіального середовища, яке характеризуватиметься інклюзивними суб'єктами на макро-, мезо- і мікрорівнях, високими рівнями розвитку соціального капіталу, креативності і залученості до глобальних потоків. Така модель зорієнтована на максимальну інституційну (а згодом й економічну) інтеграцію вітчизняних регіональних структур із європейськими, що поступово призводитиме до номінальної та реальної конвергенції на континенті.

Серед науковців, праці яких закладали теоретичні та методологічні основи дослідження процесів економічної глокалізації, необхідно виокремити таких: У. Бека, Ф. Гіреса, М. Гугенбума, Дж. Гобо, Д. Еджінтона, М. Кастелса, Ю. Козака, Л. Колінець, Н. Кравчук, В. Куриляк, М. Лизун, І. Лінделла, Д. Лук'яненко, Я. Недервесе-Пітерса, Дж. Ріцера, Р. Робертсона, Дж. Розенау, В. Роудометофа, Н. Салазара, С. Сассена, Г. Свенсона, Дж. Сінклера, М. Стегера, С. Талока, Г. Терфорна, Л. Уркіді, А. Філіпенка, С. Хантінгтона, Ф. Хонга, Г. Хондкера, О. Шниркова, Дж. Шорта та ін.

Значний внесок у розробку наукових основ просторової економіки, зокрема щодо формування полюсів зростання/розвитку, зробили такі дослідники: Ф. Айдало, В. Алонсо, Б. Беррі, Ж. Будвіль, О. Булатова, Г. Готелінг, Е. Гувер,

Д. Дарвен, Р. Діксон, Ж. Дюрантон, П. Кругман, В. Ляшенко, Ф. МакКан, А. Маркусен, А. Маршал, Г. Мюрдаль, П. Ніджкамп, Дж. Парр, Г. Підгрушний, Ф. Перру, Д. Пуга, Ж.-Ф. Тіссе, О. Федірко, Р. Флорида, Дж. Фрідман, М. Фуджіта, І. Хаджинов, Н. Хансен, Д. Харві, Дж. Харрісон, Т. Хермансен та ін.

Аспекти імплементації принципів глокалізації і місцевого підходу при формуванні стратегій територіального розвитку досліджували Ф. Барка, А. Берг, Р. Брейл, Р. Болтон, Е. Гарцілазо, Е. Глейзер, А. Граймс, Д. Грехем, Л. Дійкстра, А. Еванс, Е. Глейзер, В. Козюк, П. Кольєр, Г. Лоріла, Е. Моретті, Г. Оверман, А. Пайк, Е. Паттачіні, Р. Путнам, Д. Родрік, М. Рут, Є. Савельєв, Д. Сакс, А. Сапір, М. Спенс, Дж. Стігліц, А. Фалуді, Ф. Хагю, Г. Харт, П. Чешір, М. Янсен та ін.

Беручи до уваги вагомий внесок вищезазначених дослідників, слід однак констатувати відсутність методології системного емпіричного дослідження процесів економічної глокалізації, а також комплексних практичних рекомендацій для просторового розвитку в умовах глобально-локальної бінарності. Важливість зазначених проблем та необхідність їх наукового і практичного вирішення зумовили вибір теми дисертації та постановку завдань для їх вирішення.

Зв'язок роботи з науковими програмами і темами. Матеріали дисертаційної роботи є складовою: держбюджетних фундаментальних досліджень ТНЕУ «Теоретико-методологічні основи і практичні підходи формування нового світового економічного порядку та забезпечення національних інтересів України» (державний реєстраційний номер 0111U001038), «Бенчмаркінг процесів регіонального розвитку Польщі, Словаччини, Болгарії та України» (державний реєстраційний номер 0115U002336), «Становлення альянсу Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини та України як Вишеградської п'ятірки: контекст регіональної економічної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0182U005338), де автором розглянуто особливості впровадження стратегій полюсів розвитку в державах Східної Європи та обґрунтовано пропозиції щодо вибору засад взаємодії інститутів територіальної та транспортної політик України із відповідними суб'єктами європейських держав; науково-дослідних робіт кафедри міжнародної економіки ТНЕУ «Новітні тенденції розвитку світової економіки» (державний реєстраційний номер 0107U012233) і «Розвиток міжнародних відносин України в системі світової та європейської економічної інтеграції» (державний реєстраційний номер 0114U001085), де автором обґрунтовано концептуальні підходи до форматування «простору потоків» і «простору місць» в умовах посилення регіональної та локальної фрагментації глобалізованого світу.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення методології системного дослідження світових глокалізаційних процесів територіального розвитку та обґрунтування на цій основі стратегії інтеграції України до європейської мережі полюсів та осей розвитку. Реалізація поставленої мети дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

– сформулювати категорійний апарат розуміння глокалізації для окреслення онтології просторових економічних взаємовідносин крізь призму глобально-локальної бінарності;

– систематизувати теоретичні підходи до просторової поляризації локального економічного розвитку та дослідження трансляції локального зростання у

глобальному просторі з метою виявлення ролі територіальних чинників соціально-економічного поступу;

- обґрунтувати концептуальні засади категорії полюса розвитку для окреслення методологічних рамок емпіричних досліджень процесів просторової поляризації та виявлення потенціалу сталого креативного розвитку локацій;

- розкрити взаємодію полюсів розвитку із національними та глобальними економічними й інформаційними потоками з метою детермінації принципів формування локальних драйверів глобального зростання;

- окреслити ключові віхи еволюції стратегій полюсів розвитку для виокремлення на їх основі передумов застосування політики територіального розвитку в сучасних умовах;

- виокремити ключові аспекти формування та функціонування полюсів і осей розвитку в Європі для виявлення залежності між концентрацією й динамікою економічних індикаторів розвитку та конкурентоспроможності;

- запропонувати параметри креативності європейських регіонів як запоруки формування множини глокальностей в ЄС;

- розробити методологічний апарат для проведення емпіричного аналізу процесів глокалізації в Європі;

- розглянути на аналітичній основі принципи імплементації стратегій територіального розвитку в ЄС для виявлення засад балансування локальних, національних та пан'європейських інтересів;

- розвинути критерії політики когезії європейських регіонів з метою окреслення механізмів взаємодії та подолання розривів між диверсифікованими локаціями;

- визначити механізми розбудови політики полюсів розвитку в державах Східної Європи для вдосконалення територіальної стратегії України та визначення пріоритетів формування транскордонних осей розвитку;

- обґрунтувати моделі формування вітчизняних полюсів розвитку на основі дослідження перебігу процесів глокалізованого розвитку українських регіонів;

- детермінувати стратегічні орієнтири імплементації політики територіального розвитку на засадах глокалізації в контексті інтеграції України до європейської мережі полюсів та осей розвитку.

Об'єктом дослідження є процеси формування полюсів розвитку в умовах становлення множини глокальностей.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади імплементації глокалізаційних стратегій формування полюсів розвитку в Європі.

Методи дослідження. Для досягнення означеної мети і вирішення окреслених завдань використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, застосування яких забезпечило ґрунтовність, об'єктивність і достовірність обґрунтованих у дисертації положень та сформульованих висновків. У роботі використано такі методи дослідження: теоретичного узагальнення, методи індукції та дедукції, аналізу і синтезу, системний метод (при дослідженні теоретико-методологічних засад поляризованого розвитку в умовах глокалізації та обґрунтуванні концептуального апарату глобального поширення локального розвитку), методи класифікації (при формуванні класифікації полюсів розвитку),

систематизації підходів до імплементації політики територіального розвитку), методи економіко-математичного моделювання (для оцінювання залежності між параметрами регіональної креативності, аналізу ступеня зв'язку між показниками регіональної концентрації населення і робочої сили та ефективністю регіональної економіки, оціненої показниками регіонального ВВП та індексу регіональної конкурентоспроможності), історико-логічні методи (при розгляді основних віх імплементації та ревіталізації стратегій полюсів розвитку), абстрактно-логічного порівняння (при формуванні тенденцій формування полюсів розвитку в Європі та Україні), методи факторного, структурного та індексного аналізу (при розрахунку субіндексів глокалізації), графічний метод (для наочного представлення графічного матеріалу роботи).

Інформаційно-фактологічною базою дисертаційної роботи є статистичні дані Світового банку, Євростату, Міжнародного валютного фонду, Державної служби статистики України, Міністерства розвитку громад та територій України, матеріали аналітичних оглядів та періодичних видань, офіційні публікації міжнародних організацій, монографії вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали профільних інтернет-ресурсів, а також власні дослідження автора з проблематики глокалізаційних стратегій формування полюсів розвитку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні теоретико-методологічних і прикладних основ глокалізації, виокремленні тенденцій функціонування полюсів розвитку як глокальних осередків країн Європи та обґрунтуванні стратегічних орієнтирів входження України в європейську мережу полюсів та осей розвитку. У процесі дослідження одержано наукові результати, які розкривають особистий внесок автора у розробку проблеми, зокрема:

уперше:

– розроблено альтернативну до мейнстріму концепцію глокалізації, яка розглядається як процес глобально-локальної взаємодії, що проявляється через три основні вектори впливу: здатності «локального» послідовно та стабільно генерувати імпульси глобалізації по світовій арені (тобто виконувати роль так званого «глобалізуючого якоря»); здатності «локального» до резистенції небажаним імпульсам глобалізації («густина регіону»); здатності «локального» модифікувати та заломлювати імпульси глобалізації, що проходять крізь нього;

– сформовано методологічний апарат емпіричної оцінки процесів глокалізації через систему трьох субіндексів (субіндекс генерування імпульсів глобалізації; субіндекс резистенції імпульсам глобалізації і субіндекс трансформації імпульсів глобалізації), які враховують характер взаємодії локального економічного середовища із глобальними потоками відповідно до концептуальної метафори рефракції. Розрахунок субіндексів здійснено через поєднання ендогенних для регіонів синтетичних параметрів регіональної креативності і ступеня агломерації (як кількісна ознака полюсу) з екзогенними параметрами, що характеризують місце регіонів у потоках товарів, капіталів і розподілі власності;

– запропоновано глокалізаційну стратегію територіального розвитку України з акцентом на інституційну (а згодом і економічну) інтеграцію в європейську систему регіонального розвитку, яка ґрунтується на двох складових: (1) децентралізованому принципі місцевого підходу до розвитку територій із акцентом на

експлуатацію локальних переваг та врахування реалій глокалізованого світу; (2) централізованому стимулюванні розвитку природних і планових полюсів та залученні останніх до європейських осей, а також корекції територіальних і секторальних «перегинів» на місцях. Основний фокус у глокалізаційній стратегії територіального розвитку зроблено на місцевому підході, спрямованому на розвиток внутрішнього потенціалу локацій, зокрема: децентралізацію владного механізму; розвиток природних полюсів (введення урбаністики як освітньої спеціальності у вітчизняні заклади вищої освіти; організація міст чи окремих міських районів за принципом «компактних міст»; облаштування «зелених просторів» в містах і на їх околицях; запровадження сучасних принципів оптимізації трафіку автомобільних, велосипедних та пішохідних переходів; інформаційна підтримка прийняття містозабудовних рішень тощо); розвиток планових полюсів (створення «точок зростання» за термінологію Міністерства розвитку громад та територій України; ініціювання Програми сприяння розвитку кластерів в компетенційному полі Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства з акцентом на формування пан'європейських, прикордонних і транскордонних кластерів із європейськими сусідами; створення агенцій регіонального розвитку); конкурентний підхід до фінансового стимулювання розвитку територій (популяризація та розширення фінансування проектів регіонального розвитку; стимулювання участі у міжнародних грантових проектах та їх дофінансування; промоція бюджету участі; створення всеукраїнського громадського бюджету);

удосконалено:

– понятійний апарат глокалізаційної стратегії як моделі дій, набору правил і прийомів, за допомогою яких суб'єкти центральної влади досягають довгострокових цілей розвитку держави чи її частини, орієнтованих або на експлуатацію локальних особливостей території в умовах глобалізованого світу, або на захист локального соціально-економічного середовища від негативного (на думку ініціатора стратегії) впливу глобальних потоків знань, товарів, капіталу. Наголошено на тому, що глокалізаційна стратегія не може бути ефективно реалізована без активної участі локальної спільноти як на етапах її розробки, так і на усіх стадіях впровадження;

– концептуальну модель трансформації «вузла–транспортної зупинки» на осі розвитку у повноцінний населений пункт (і потенційно в новий полюс розвитку) із дотриманням принципів циклічної та кумулятивної каузації. На відміну від традиційної моделі кумулятивної каузації, де тригером розвитку локації є зміна розташування фірми чи сектору (особливо експортоорієнтованих), у пропонованій моделі стимулом кумулятивного розвитку «вузла–транспортної зупинки» може бути ініціація нової транспортної послуги у локації вздовж осі розвитку. Розглядаючи вузол як об'єкт, йому присвоєно умовний параметр «привабливість» (складається із двох категорій: «реальної привабливості» та «когнітивної привабливості»), який першопочатково генерується наявністю транспортної доступності. Поступове підвищення «привабливості» вузла в якості динамічного, креативного, інноваційного центру призводить до його фізичного розширення і, зрештою, досягнення етапу сталого розвитку;

– методологію аналізу регіональної креативності, в рамках якої, на відміну від наявних підходів, виділено чотири синтетичні параметри регіональної креативності («4-і»): інститути; інтелігенція; інспірація (натхнення); інфраструктура. Здійснено оцінку впливу параметрів креативності та поляризованої агломерації населення для європейських регіонів на показник частки приватних витрат на НДДКР та показник кількості патентних заявок, поданих до Європейського патентного офісу. Згідно з результатами моделювання, приватні витрати на НДДКР є найпотужнішим фактором генерації патентних заявок в ЄС. Дещо меншим за впливовістю, проте статистично значущим, є параметр «Інститутів» як на національному, так і регіональному рівнях;

– апарат емпіричного дослідження глокалізації в Україні, результати застосування якого, на відміну від традиційного регіонального аналізу, демонструють відносно більшу важливість зовнішньої орієнтації локально згенерованих потоків капіталу, товарів та новацій для досягнення високого рівня регіональної глокалізації порівняно із внутрішнім регіональним розвитком параметрів резистенції імпульсам глобалізації;

набули подальшого розвитку:

– концептуальні засади імплементації категорії «глокальне», а саме: як процесу глобально-локальної взаємодії (глокалізація); як кінцевого результату (певні соціальні умови), що сформувався внаслідок глокалізації (глокальність); як світоглядної ідеології чи політичної стратегії адаптації глобальних впливів та локального середовища (глокалізм), що дозволить розвинути онтологію подальших наукових розвідок у рамках глокальних студій;

– науково-теоретичні підходи до трактування економічної категорії «поліус розвитку» як висококонцентрованого осередку виробництва і робочої сили, що вирізняється диверсифікованою економічною структурою та наявністю пропульсивних секторів, які стають фундаментом регіональної креативності та забезпечують сталий розвиток системи. Акцентовано на потенційній залежності між діяльністю пропульсивних фірм, здатних генерувати індуковане зростання через міжгалузеві зв'язки, та локальним промисловим зростанням (ефект агломерації); здатності осередків концентрації людського капіталу генерувати інновації, що забезпечує резистенцію процесам глобальної гомогенізації, а також стимули до диверсифікації виробництва та формування високоефективних мереж локальних виробничих, соціальних та політичних стейк-холдерів. Таке розуміння сприятиме кращій імплементації категорії «поліус розвитку» в якості об'єкта політичних стратегій територіальних реформ;

– науково-методичні підходи до розробки сценаріїв використання стратегій поліусів зростання, що включають: ревіталізацію депресивних територій; стимулювання регіональної (найчастіше столичної) деконцентрації; модифікацію національної системи урбанізації; досягнення міжрегіонального балансу. Це дозволить виокремити стратегію розвитку поліусів серед інших типів територіальних програм та обґрунтувати необхідність та інструменти її застосування;

– типологізація поліусів із виокремленням класифікаційних ознак: семантичний внутрішній зміст (поліуси зростання і розвитку), спосіб ініціації

(природний, штучний), тип поляризації (технологічний, подоходний, психологічний, географічний), характер впливу на навколишній простір (пропульсивний, антиполус, нейтральний), залученість до міжнародних зв'язків (внутрішній, інтеграційний), що сприятиме ефективнішому введенню категорії «полусів» до методологічного апарату емпіричного аналізу територіального розвитку та в якості просторових одиниць у програмах територіального розвитку;

– науково-теоретичні підходи до виявлення синергійного взаємозв'язку між глокалізаційною стратегією (лейтмотивом якої є промоція локальної унікальності в умовах глобалізації, а отже, гетерогенність розглядається як домінанта над гомогенністю) та політикою територіальної когезії (при якій фокус робиться на аспекті взаємодії та подоланні розривів між диверсифікованими локаціями, тобто гомогенність стає певною мірою пріоритетом над гетерогенністю). Зазначене сприятиме імплементації площини полусів розвитку (які розглянуті як територіальні осередки глокалізації) при імплементації інструментів політики когезії, зокрема при врегулюванні аспектів: поліцентричного і збалансованого міського розвитку; функціональних міських зон; інтегрованого міського розвитку; соціально згуртованого міського розвитку; міської комутації, морфології (компактне проти «розтягнутого» місто), життєстійкості і міського планування;

– науково-емпіричні підходи до дослідження взаємного впливу параметрів регіональної креативності та агломерації в Україні, на основі яких отримані результати, що суттєво відрізняються від європейських тенденцій. Доведено, що в Україні відносний обсяг приватних витрат на НДДКР зовсім не впливає на приріст відносної кількості заявок на винаходи та корисні моделі (залежність, навпаки, є негативною), натомість єдиним насправді ефективним і статистично значущим параметром є «Інтелігенція», а точніше – індикатор якості університетської освіти, що помітно при моделюванні у більш деталізованому вираженні. Вплив решти параметрів (в тому числі і агломерації) є незначно відмінним від нуля. Зроблено висновок, що в регіонах України формальні інновації насамперед формуються в університетських спільнотах, роль же корпоративного сектору залишається незначною, що дозволило запропонувати відповідні корективи до інноваційної політики.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні теоретичні положення, висновки і рекомендації, отримані автором у процесі дослідження та сформульовані в дисертації, можуть слугувати методологічною базою для подальших досліджень проблематики глокалізації просторового розвитку. Одержані у процесі дослідження наукові результати прийняті до впровадження організаціями та установами України. Зокрема, рекомендації щодо стимулювання локального економічного розвитку та інтеграції до європейських економічних мереж через інтенсифікацію використання переваг міжнародних транспортних коридорів взяті до впровадження Комітетом Верховної Ради України з питань транспорту (довідка № 04.36/10–164/75558 від 16.04.2019 р.). Пропозиції щодо організації партнерської моделі політики територіального розвитку за участі як приватних, так і суспільних локальних інститутів в умовах глокалізації міжнародних відносин отримали практичне застосування в роботі Тернопільської торгово-промислової палати (довідка № 435/01-11 від 26.12.2018 р.). Пропозиції,

що стосуються особливостей становлення полюсів розвитку як локомотивів периферійних регіонів в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, використані при реалізації заходів обласної програми міжнародного співробітництва Тернопільської області на 2018-2020 роки Управлінням міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 395-5/01-09 від 26.12.2018 р.). Розроблені автором пропозиції щодо актуалізації міжнародної ролі підприємств, розміщених у периферійних регіонах, на основі використання переваг глокалізації знайшли практичне застосування в діяльності ТОВ ВКП «Щедра нива» (довідка № 81 від 18.07.2019 р.). Рекомендації щодо імплементації стратегії полюсів розвитку в Україні з урахуванням глокалізаційних процесів, які дозволяють досягнути поштовху для економічного зростання в регіоні в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, застосовані при коригуванні Стратегії розвитку міста Тернополя до 2025 року Управлінням стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради (довідка № 623/2 від 19.12.2018 р.). Висновки та результати дослідження використані при розробці дисципліни «Глобалізація, регіоналізація та інституціалізація світової економіки», яка викладається в Лодзькому університеті (довідка № 1196/03 від 04.05.2018 р.). Методологічні підходи до формування регіональної та міської політики розвитку полюсів зростання були використані при формуванні змістовного наповнення, розробці методичного забезпечення та викладанні дисциплін «Глобальна регіоналізація», «Інноваційні стратегії територіального розвитку країн Вишеградської четвірки: досвід для України», «Міжнародна економіка», «Управління міжнародною конкурентоспроможністю», «Інтеграційна політика України», «Міжнародні стратегії економічного розвитку» у Тернопільському національному економічному університеті (довідка № 126-03/1085 від 21.06.2019 р.) та при реалізації кафедрою міжнародної економіки освітнього проекту «Інноваційні стратегії територіального розвитку країн Вишеградської четвірки: досвід для України» за фінансування Міжнародного Вишеградського фонду (номер гранта № V4EaP 61450002) (довідка № 126-34/1103 від 25.06.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно виконаною науковою працею, в якій розроблено нові шляхи вирішення важливої наукової проблеми, що полягає у розробці теоретико-методологічних положень та прикладних підходів до дослідження процесів глокалізації при формуванні полюсів розвитку в Європі. Теоретичні узагальнення, розробки, висновки, пропозиції та інші наукові результати, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, використані тільки ті положення та висновки, які є результатом особистої роботи автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідалися і були схвалені на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Посткризовий розвиток світової економіки та Україна» (Тернопіль, 2012 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (Тернопіль, 2013 р.), «Міжнародна економіка у XXI столітті» (Тернопіль, 2013 р.), «Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації» (Тернопіль, 2014 р.), «Развитието на Българската икономика – 25 години между

очакування та реальності» (Свищов, 2015 р.), «Проблеми глобалізації та регіоналізації світової економіки» (Тернопіль, 2016 р.), «Напрями стійкого зростання у світовій економіці» (Тернопіль, 2017 р.), «Проблеми сучасної Європи та України» (Тернопіль, 2018 р.), «Интеграционни процеси в глобалната икономика» (Свищов, 2018 р.), «Сучасні напрями розвитку економіки в контексті євроінтеграційних процесів» (Запоріжжя, 2018 р.), «Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін» (Київ, 2018 р.), «Бізнес, цифрові інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток» (Львів, 2018 р.), «Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії» (Миколаїв, 2018 р.), «Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- і мікрорівнях економіки» (Дніпро, 2018 р.), «Стратегічні напрямки інноваційного розвитку економіки країни: перспективи та ефективність» (Київ, 2018 р.), «Проблеми сталого, креативного і прозорого розвитку: глобальний, європейський та український виміри» (Тернопіль, 2019 р.), «2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)» (Чеське Будейовіце, 2019 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 52 наукові праці, у тому числі: 1 одноосібну монографію, 5 публікацій – у колективних монографіях, 20 статей – у наукових фахових виданнях України (з них 1 стаття – у наукометричній базі Web of Science), 6 публікацій – в періодичних наукових виданнях інших держав (Болгарія, Польща, Словаччина, Фінляндія, Франція (з них 1 стаття – у Scopus)), 2 публікації – в інших наукових зарубіжних виданнях (Німеччина), 18 публікацій – за матеріалами міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій (з них 1 публікація – у Scopus). Загальний обсяг опублікованих особисто автором наукових праць становить 37,81 д. а.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, переліку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 509 сторінок. Основний зміст викладено на 399 сторінках. Дисертаційна робота містить 38 таблиць, 98 рисунків (з них 4 таблиці і 5 рисунків займають окрему сторінку). Перелік використаних джерел із 669 найменувань розміщений на 60 сторінках. Робота містить 16 додатків на 50 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретико-методологічні засади поляризованого розвитку в умовах глокалізації**» запропоновано онтологію економічних взаємовідносин у системі глобально-локальної бінарності; систематизовано гносеологічний мейнстрим просторової організації локального економічного розвитку; простежено еволюцію концепції полюса розвитку. Структурно-логічна схема дослідження наведена на рис. 1.

Обґрунтовано, що, незважаючи на очікування початку 1990-х рр., глобалізація не зуміла повністю нівелювати географічний «простір місць», а локальні особливості продовжують відігравати важливу роль в скеруванні «простору потоків». Саме тому протягом останніх двох десятиліть у середовищі теоретиків і практиків для характеристики сучасних параметрів економічних,

соціальних та культурних взаємовідносин все частіше використовується неологізм «глокалізація».

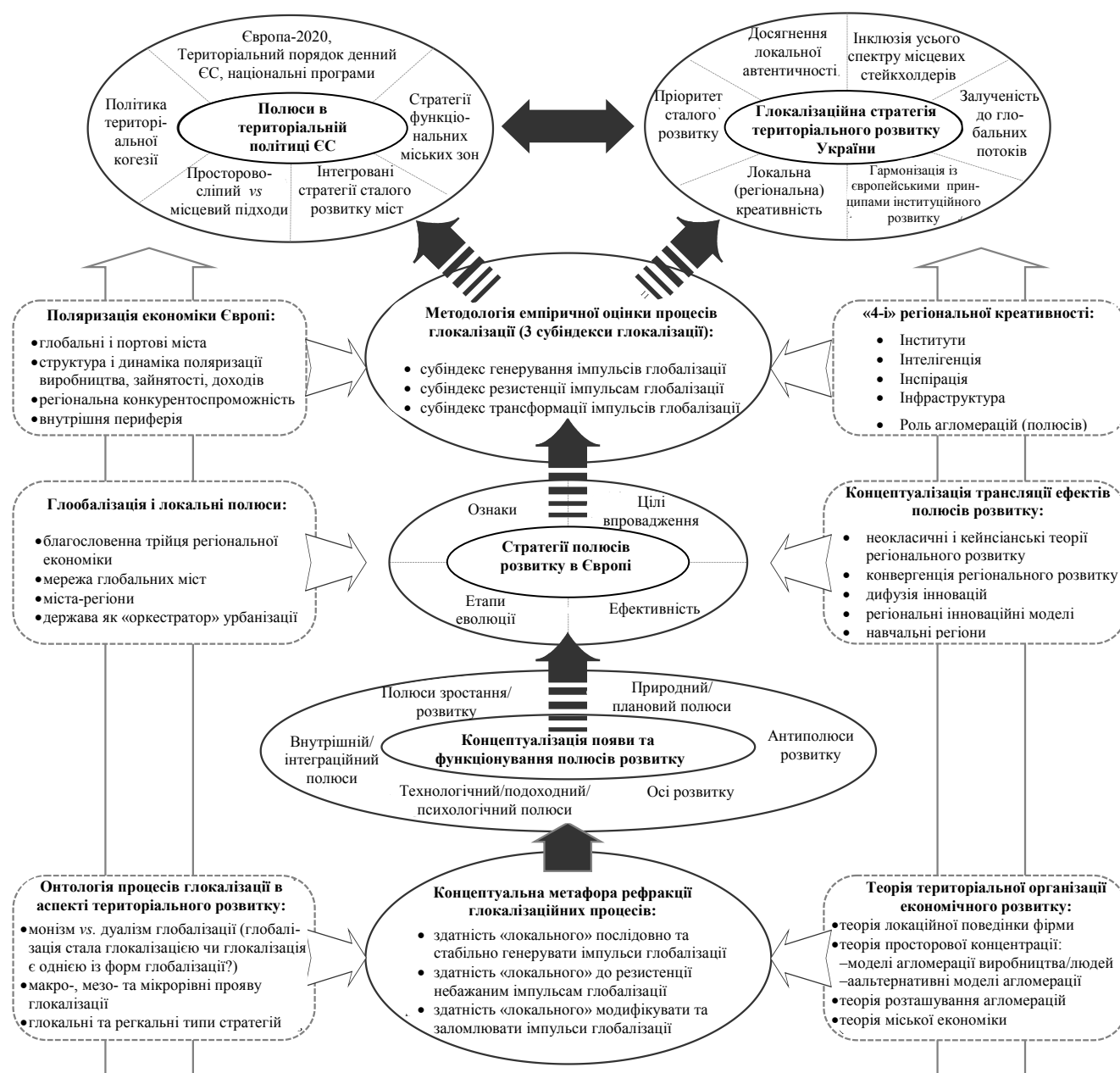

Рис. 1. Структурно-логічна схема дослідження

Констатовано, що парадигма сучасного розуміння глокалізації остаточно не сформована і перебуває у дискусійній площині на стику двох конкурентних підходів. Згідно з моністичним підходом, глокалізація є новою сингулярністю множини фрагментованих глобалізаційних процесів (тобто вважається, що глобалізація набула вигляду глокалізації):

$$\text{Глобалізація} \equiv \text{Глокалізація} \exists \text{ гомогенне} \wedge \text{гетерогенне} \quad (1)$$

Згідно з дуалістичним підходом глокалізація є одним із двох проявів глобалізації, що виражає аспект соціально-економічної гетерогенності, а для вираження протилежної тенденції до гомогенності використовується термін

«глобалізація», прикладами якої є феномени «американізації», «макдональдизації», «діснеїзації», «кока-колонізації» і т. ін.:

$$\text{Глобалізація} \equiv \text{Глокалізація (гетерогенне)} \oplus \text{Гробалізація (гомогенне)} \quad (2)$$

У дисертації запропоновано альтернативний підхід до трактування «глокалізації», особливістю якого є концептуальна автономія від категорійного поля «глобалізації» і аналітична операбельність. Відповідно до наведеного розуміння, процес глобально-локальної взаємодії проявляється через три основних вектори впливу:

- здатності «локального» послідовно та стабільно генерувати імпульси глобалізації по світовій арені (тобто виконувати роль «глобалізуючого якоря»);
- здатності «локального» до резистенції небажаним імпульсам глобалізації («густина регіону»);
- здатності «локального» модифікувати та заломлювати імпульси глобалізації, що проходять крізь нього.

Отже, локальне не анігілюється, не абсорбується і не знищується глобалізацією, а, радше, оперуючи у симбіозі із глобальним, формує «телос», тобто кінцевий стан / результат, який є множиною глокальностей.

У роботі сформовано три виміри трактування категорії «глокальне»: як процес глобально-локальної взаємодії (глокалізація); як кінцевий результат, що сформувався внаслідок глокалізації (глокальність); як світоглядна ідеологія чи політична стратегія адаптації глобальних впливів та локального середовища (глокалізм).

Наголошено, що аспекти глокалізації найчастіше розглядаються у соціологічних чи культурологічних дослідженнях, тоді як її економічна складова не розкрита повною мірою. У дисертації виділено три основні потенційні вектори економічних розвідок із глокалізаційним фокусом (табл. 1): геоекономічна картографія світу (макрорівень); вивчення просторової організації економічної діяльності (мезорівень) та дослідження корпоративної стратегії ТНК (мікрорівень).

Запропоновано дефініцію глокалізаційної стратегії як моделі дій, набору правил і прийомів, за допомогою яких суб'єкти центральної влади досягають довгострокових цілей розвитку держави чи її частини, орієнтованих або на експлуатацію локальних особливостей території в умовах глобалізованого світу, або на захист локального соціально-економічного середовища від негативного (на думку ініціатора стратегії) впливу глобальних потоків знань, товарів, капіталу. Акцентовано на тому, що глокалізаційна стратегія не може бути ефективно реалізованою без активної участі локальної спільноти як на етапах розробки, так і на стадії впровадження. Матриця процесу прийняття стратегічних рішень відповідно до міри централізації та стандартизованості наведена на рис. 2.

У контексті дослідження просторову концентрацію виробництва розглянуто як базову прерогативу глокалізації, оскільки в сформованих центрах (полюсах) формується своє унікальне середовище, яке, однак, знаходиться під перманентним впливом національних та глобальних потоків. Відповідно сьогодні різнопланові економічні концепції неминуче охоплюють питання територіальної специфічності певної активності (аспект локалізації) або, навпаки, питання, пов'язані з

подоланням просторової (просторо-місцевої та просторо-потоквої) й географічної відстані (аспект глобалізації). У сучасних умовах стало очевидним, що конкуренція між локаціями і регіонами є часом більш важливою та інтенсивною, ніж конкуренція між державами, а отже, забезпечення високого рівня локального економічного розвитку стає одним із стратегічних пріоритетів для урядів.

Таблиця 1

Економічні аспекти глокалізаційних студій

МАКРО-вимір (геоекономічна картографія світу)	МЕЗО-вимір (територіальна організація економічної діяльності)	МІКРО-вимір (корпоративна стратегія ТНК)
<p>– <i>географічний імператив</i>, що виражається через синергійний взаємозв'язок економіки та простору (кліматичних, ландшафтних умов і т. ін.);</p> <p>– трансформація мапи міжнародних економічних відносин та формування <i>мега регіонів</i>; інтеграційні та дезінтеграційні відносини у глобалізованому світі;</p> <p>– <i>політика, стратегія і тактика</i> підвищення конкурентоспроможності держави в умовах глобально-локальної бінарності;</p> <p>– збереження <i>національної економічної автентичності</i>, резистентність інститутам глобального впливу і т. ін.</p>	<p>– функціонування <i>глобальних міст</i>, включаючи <i>фінансові центри</i> та <i>порти-хаби</i>;</p> <p>– формування <i>полюсів та осей розвитку</i> як центрів «випромінення» хвиль глобалізації та їх каналів;</p> <p>– <i>козевії</i> децентралізованих та гетерогенних регіонів («віддзеркалення» процесу глокалізації, за якої гомогенність повинна стати похідною від гетерогенності, а не навпаки);</p> <p>– планування <i>урбанізованих територій</i>;</p> <p>– вплив потоків <i>мігрантів</i> та формування діаспор на економіку держави-донора.</p>	<p>– <i>гомогенізація</i> (глобальний продукт);</p> <p>– <i>індігенізація</i> (привнесення іноземних соціокультурних особливостей для національної продукції);</p> <p>– традиційна глокалізація (адаптація товару, брэнда чи упаковки до особливостей національних ринків);</p> <p>– <i>локалізація</i> (принципи збуту глобального продукту через національні платформи е-комерції);</p> <p>– <i>лобалізація</i> (витіснення глобальних брэндів локальними підробками).</p>

Розглядаючи економічну категорію «полюс зростання / розвитку», виділено два значення: вузьке – як узагальнення постулатів концепції полюсів зростання, розробленої представниками французької школи просторової економіки у 1950–1970-х рр.; широке – як елемент просторової структури, що через певні характеристики, стає гравітаційним центром для інвестицій чи мобільності населення.

Рівень стандартизації підходу	<i>Високий</i>	Глокальний – децентралізований процес – стандартизований підхід	Глобальний (глобальний) – централізований процес – стандартизований підхід
	<i>Низький</i>	Локальний – децентралізований процес – диференційований підхід	Регіональний – централізований процес – регіональний підхід
		<i>Низький</i>	<i>Високий</i>

Рівень централізації процесу прийняття рішень

Рис. 2. Сценарії стратегій прийняття рішень на глобальних ринках

У роботі запропоновано типологію полюсів із виокремленням класифікаційних ознак: семантичний внутрішній зміст (полюси зростання і

розвитку), спосіб ініціації (природний, штучний), тип поляризації (технологічний, подорожний, психологічний, географічний), характер впливу на навколишній простір (пропульсивний, антиполос, нейтральний), залученість до міжнародних зв'язків (внутрішній, інтеграційний).

Вказано, що теорія полюсів нерозривно пов'язана із теорією осей розвитку, яка характеризує динаміку територій, на котрих здійснюється транспортне сполучення між полюсами і котрі отримують додаткові економічні стимули завдяки зростанню обсягів вантажопотоків, поширенню інновацій, розвитку інфраструктури. У роботі запропонована концептуальна модель трансформації «вузла–транспортної зупинки» на осі розвитку у повноцінний населений пункт (і потенційно в новий полюс розвитку) із використанням принципів циклічної та кумулятивної каузації (рис. 3).

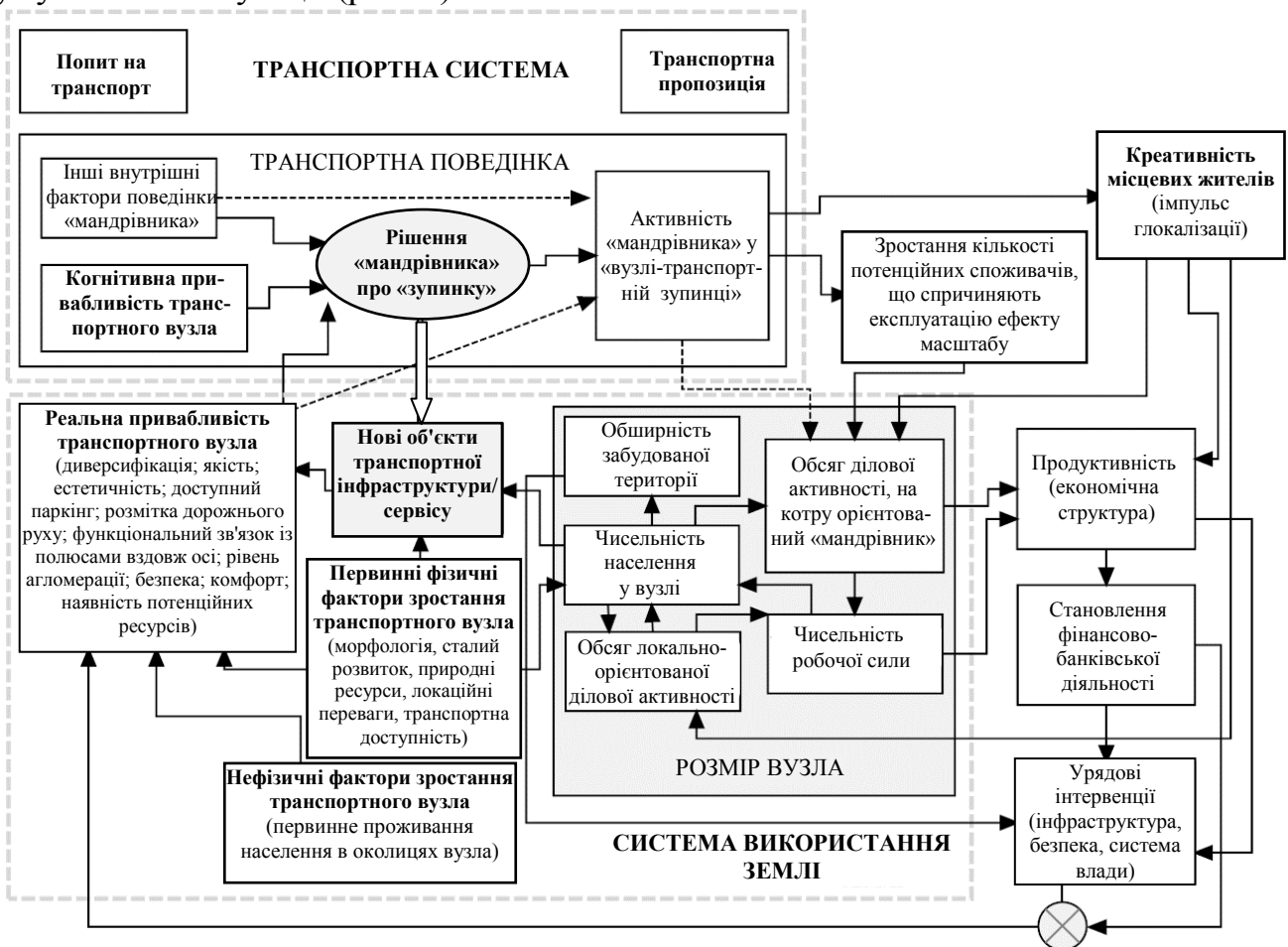

Рис. 3. Концептуальна логіка зростання «привабливості» «вузла – транспортної зупинки» на осі розвитку

Акцентовано, що сформовані осі розвитку (як і полюси) вирізняються значною темпоральною стабільністю – багато із них (особливо в Європі) функціонують вже понад тисячоліття.

У другому розділі «Парадигма глобального поширення локального розвитку» здійснено теоретико-методологічний аналіз механізмів просторової трансляції локального зростання; розглянуто взаємодію полюсів розвитку з національними та глобальними економічними потоками; досліджується ретроспектива стратегій полюсів розвитку.

Зроблено висновок, що концептуальний апарат просторового поширення ефектів регіонального зростання та розвитку характеризується значною багатоманітністю. Неокласичний напрям робить акцент на довготермінових аспектах міжрегіональної мобільності факторів виробництва та взаємозв'язків останньої з технологічними змінами. Згідно з неокласичним підходом, у довготерміновій перспективі механізм саморегулювання приводить до подолання регіональних відмінностей та досягнення рівноважного стану, а отже, регіональне домінування окремих «полюсів» з часом буде згладжене відповідно до одного із типів абсолютної (σ , β), умовної чи клубної конвергенції. У більш ранній екзогенній версії неокласичного напрямку регіональне зростання в довготерміновому періоді було можливим лише завдяки технологічним змінам. Пізніша ендогенна теорія регіонального розвитку більшою мірою наголошує на ефектах міжрегіонального «переливу знань» і розвитку регіонального людського капіталу.

Моделі в кейнсіанському векторі більшою мірою досліджують аспекти кумулятивного розвитку, викликані насамперед позитивним ефектом масштабу (неокласики, навпаки, акцентували на спадній віддачі). Відповідно до кейнсіанського підходу, сам виробничий процес (особливо продуктів із високою доданою вартістю) стає «маховиком зростання», здатним стимулювати інновації, генерувати переваги продуктивності та ініціювати подальше зростання.

Запропоновано сучасну версію теорії полюсів розвитку, яка є більш кейнсіанською за своєю сутністю і ґрунтується на синтезі чотирьох концептуальних «опор»: законі П. Дж. Вердоорна (в довготерміновій перспективі продуктивність праці зростає прямо пропорційно до квадратного кореня від обсягу випуску); моделі Р. Діксона та А. Сервола (існує залежність між регіональним зростанням і конкурентоспроможністю експортного сектору та подальшими ланцюговими ефектами на обсяг випуску, продуктивність та конкурентоспроможність експортних секторів); потенційній залежності між діяльністю пропульсивних фірм, здатних генерувати індуковане зростання через міжгалузеві зв'язки та локалізованим промисловим зростанням (ефект агломерації); здатності осередків концентрації людського капіталу генерувати інновації, що забезпечує резистенцію процесам глобальної гомогенізації, а також стимули до диверсифікації виробництва та формування високоефективних мереж локальних виробничих, соціальних і політичних стейк-холдерів.

Аргументовано, що загалом гносеологічний мейнстрим регіонального розвитку формується на основі залучення до теорії зростання / розвитку численних технологічних, інституційних і соціальних аргументів та їхнього синтезу (табл. 2). За станом на сьогодні можна стверджувати, що регіональний поступ – це комбінація численних ендогенних й екзогенних факторів, тобто він залежить як від спектра локальної активності, так і від міжрегіональної, національної та глобальної систем.

Підсумовано, що концептуальний апарат регіональної економіки в сучасних умовах слід формувати із врахуванням теоретичних засад міжнародної економіки. Зазначено, що поєднання дослідницьких ракурсів регіоналістів та глобалістів почало спостерігатись у 1970-х рр. при спробах обґрунтування процесів

деіндустріалізації старих промислових регіонів; взаємний інтерес посилюється при дослідженні аспектів появи високотехнологічних секторів та територій, виникнення феномену «азійських тигрів» і процесів глобалізації загалом. Протягом цього періоду формується «гетеродоксна парадигма», яка розглядає специфіку регіонального поступу відповідно до декількох багат шарових емпіричних та теоретичних сфер взаємодії, об'єднаних каркасом так званої «благословенної трійці» регіональної економіки: технологій – організацій – територій.

Таблиця 2

**Сучасні напрями наукових розвідок у концептуальній площині
регіонального розвитку / зростання**

Тенденції	Теорія регіонального зростання	Теорія регіонального розвитку
Більше реалізму	– детермінанти ендогенного зростання; – роль комплексної нелінійної та інтерактивної просторової поведінки у моделях зростання; – врахування умов недосконалості ринку; – зростання як довготерміновий аспект конкурентоспроможності; – технологічний прогрес як ендогенний фактор зростання	– причини успіху і провалу кластерів малих та середніх підприємств, «локальних регіонів», <i>milieux</i> ; – нематеріальні ресурси як джерела регіональної конкурентоспроможності; – активна роль створення знань
Примат динамічних підходів над статичними	– еволюційні траєкторії нелінійних взаємозалежностей комплексних систем	– динамічні ефекти агломерації

Відмічено, що у сучасному академічному й політичному дискурсі регіонально-національно-глобальні взаємодії розглядаються в межах підходу, котрий отримав назву «новий регіоналізм». Підкреслено, що регіональний аспект при дослідженні виробничих і торговельних відносин слід розглядати з двох основних перспектив: зміцнення ролі держави та наднаціональних об'єднань як локомотивів добробуту в регіональних економіках; становлення «регіонального світу», при якому фундаментальними одиницями економічного, соціального й політичного життя стають регіони, а не держави.

Зауважено, що основними каталізаторами постфордистської динаміки зростання і креативного розвитку є не стільки абстрактні регіони, скільки окремі їх типи – так звані «глобальні міста», «глобальні міста-регіони» та їхні мережі (рис. 4).

Разом із тим, наголошено, що, незважаючи на ключову роль великих хабів знань як генераторів якісних інноваційних змін, їх частка у показниках національного і міжнародного економічного зростання коливається в межах 20–30%, залежно від масштабів просторової дезагрегації. При цьому така частка є доволі стабільною як з перспектив держав, так і в темпоральному вимірі. А отже, частка інших регіонів в економічному зростанні є домінуючою та коливається у проміжку 70–80%. Акцентовано, що сьогодні найбільш динамічно «зростаючими»

регіонами у більшості держав стають не великі міські хаби і навіть не міські регіони загалом, а інші типи регіонів, частина з яких є периферійними.

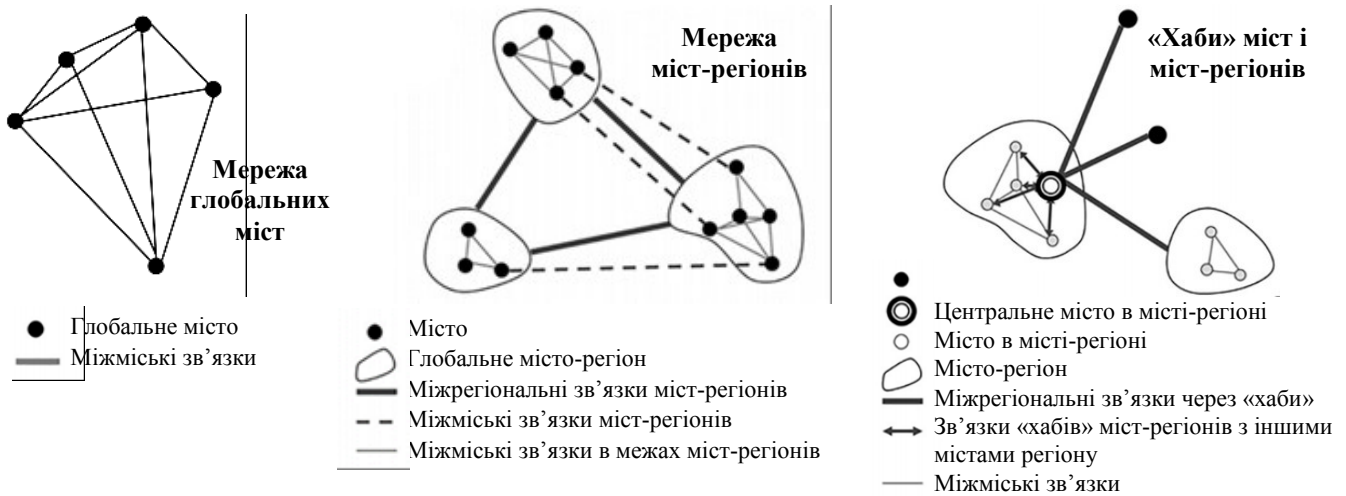

Рис. 4. Поширення глобалізаційних процесів у міських структурах

Констатовано, що сучасні стратегії полюсів розвитку охоплюють як проблематику неоднорідності просторового економічного розвитку, так і особливу глобалізуючу роль окремих мегаполісів чи міст-регіонів. Сценарії, для яких найчастіше аргументувалось використання стратегій полюсів, включають: ревіталізацію депресивних територій; стимулювання регіональної (найчастіше столичної) деконцентрації; модифікацію національної системи урбанізації; досягнення міжрегіонального балансу. Відносно коротку історію імплементації стратегій полюсів розвитку умовно поділено на 5 етапів (табл. 3). Де-факто у 1960–1970-х рр. спроби регіонального економічного планування за принципами полюсів зростання / розвитку в більшості держав світу зазнали невдачі або були передчасно відмінені. Проте слід зазначити, що випадки, коли стратегія реалізовувалась послідовно, в повному обсязі та протягом усього наміченого періоду часу, були нечисленними.

Відмічено, що, незважаючи на провал ранніх спроб і майже 50-річний період забуття, у 2010-х рр. спостерігається відновлення інтересу практиків до основних постулатів концепції полюсів та її трансформація до сучасних реалій. У багатьох державах (особливо європейських) загальнонаціональні (а іноді й міжнаціональні) комплексні територіальні програми оформлюються під брендом стимулювання полюсів розвитку, охоплюючи такі аспекти:

– розвиток населених пунктів (детермінації ієрархії міст, міста як регіональні адміністративно-економічні центри і як об'єкти культурної спадщини, розвиток сільських територій та периферії);

– транспортна мережа й комутація (осі розвитку та їхня ієрархія; диверсифікація транспортного сполучення; наземні, водні й авіаційні хаби; розвиток громадського транспорту; система міжнародних транспортних коридорів);

– технічна інфраструктура (насамперед забезпечення електроенергією, газом, продуктами переробки нафти, відновлювані джерела енергії);

– соціально-економічні умови (міжрегіональний баланс демографічних характеристик, приросту виробництва, стану безробіття, витрат на НДДКР, інклюзивний розвиток, культурна ідентичність території тощо);

– навколишнє середовище (детермінація біогеографічних регіонів, консервація природних умов, ландшафтне формування, геологічні й кліматичні характеристики, менеджмент водних ресурсів тощо).

Таблиця 3

Ретроспектива етапів імплементації стратегії полюсів розвитку/зростання

№	Період	Характеристика етапу
1	Ранні 1960-ті рр.	Сформовані основні постулати стратегій та коло проблем, на яке вони спрямовуються (обидва аспекти було насамперед обґрунтовано на основі праць Ф. Перу)
2	Пізні 1960-ті рр.	Активне застосування стратегій для вирішення широкого спектра завдань (цей період характеризується розквітом ери кейнсіанства і, відповідно, значним рівнем державного втручання та загальним оптимізмом щодо системи планування)
3	Ранні 1970-ті рр.	Виявлення численних випадків провалу і відмови від стратегії полюсів зростання, що збіглося в часовому вимірі з фундаментальним переглядом масштабів державного втручання (та планування зокрема)
4	Середина 1970-х рр. по 2000-ні рр.	Дискредитація й відмова від стратегії полюсів зростання. Своєрідні «відголоски» стратегії полюсів знаходять свій вияв у програмах регіонального розвитку на основі технополісів і кластерів
5	2010-ті рр.	Відновлення інтересу практиків до основних постулатів концепції полюсів та їхня трансформація до сучасних реалій (починаючи з цього періоду можна вести мову про повноцінні стратегії «полюсів розвитку»)

Інакше кажучи, сучасні стратегії полюсів розвитку пропонують широкий комплекс заходів територіальної розбудови держави чи груп держав та за своїм характером є своєрідним антиподом функціонального підходу до промислового розвитку. Локально орієнтований інструментарій стратегій полюсів розвитку накладається на міждержавний інструментарій стратегій осей розвитку, що виявляється в особливому калейдоскопічному відображенні соціально-економічних параметрів регіонів, яке формується на основі модифікації імпульсів глобалізації, що відбиваються, заломлюються і розсіюються, проходячи крізь локальні «лінзи» полюсів розвитку.

У третьому розділі «Глокалізаційні детермінанти формування полюсів розвитку в Європі» здійснено оцінку поляризації виробництва та добробуту в державах Європи; досліджено параметри креативності європейських регіонів як передумову формування множини просторових глокальностей; проаналізовано процеси глокалізації територіального розвитку в Європі.

Сформовано бачення, що поляризація економічного простору Європи крізь призму явищ глокалізації найбільшою мірою проявляється через функціонування міської системи, причому самі міста розглядаються дослідниками або як вузли мережі світових міст із акцентом на зовнішні відносини (насамперед, тоді коли мова йде про «глобальні міста» і «глобальні міста-регіони» Європи), або як окремий тип поселень – так звані «європейські міста» з основним фокусом на багаторівневість системи міського управління та внутрішні відносини.

Результати аналізу підтвердили високу нерівномірність поширення населення, зайнятості й ВВП в Європі. Досліджуючи коефіцієнти кореляції між параметрами європейських регіонів, виявлено дуже міцний лінійний зв'язок (коефіцієнт кореляції 0,92) між середньою чисельністю зайнятих та середнім рівнем ВВП, а також доволі сильну прямо пропорційну залежність між густиною населення й рівнем подушового ВВП. Візуалізація середньорічних параметрів приросту зайнятості та подушового ВВП в європейських регіонах рівня NUTS-2, наведена на рис. 5, демонструє тенденцію до формування нових полюсів на схід від традиційного економічного хребта Європи (так званого «Блакитного банана»).

Порівнюючи показники індексу регіональної конкурентоспроможності та подушового ВВП, вказано на міцний прямо пропорційний зв'язок між ними (коефіцієнт кореляції становить 0,77). Проте багато регіонів знаходяться осторонь від центральної кривої, що може свідчити про те, що за будь-якого рівня економічної ефективності існують можливості (чи загрози) як до вищої, так і до нижчої конкурентоспроможності.

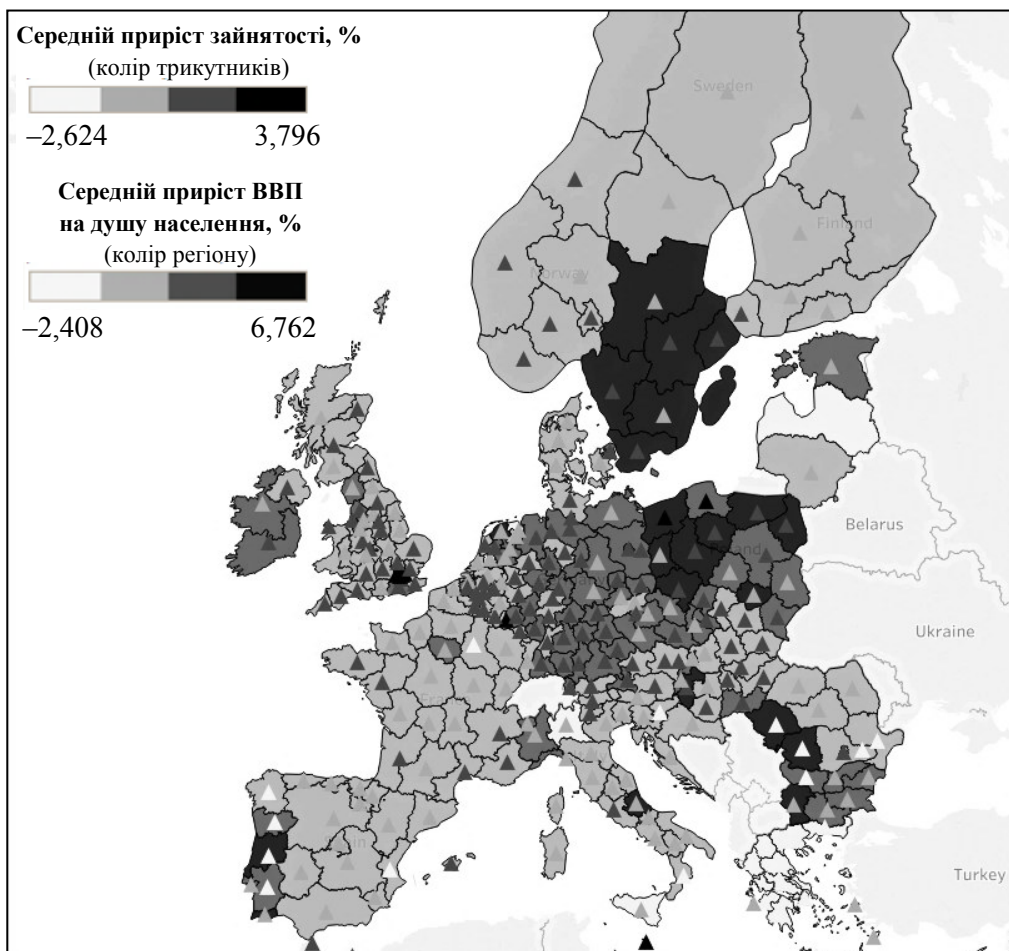

Рис. 5. Зв'язок між середніми параметрами приросту населення, зайнятості та ВВП в європейських регіонах рівня NUTS-2 у 2006–2016 рр.

Вказано, що одним із найважливіших факторів, який зумовлює здатність регіону до генерування нових імпульсів глобалізації (передусім завдяки дифузії інновацій) та формування системи глокальностей, є аспект регіональної креативності. Для аналізу регіональної креативності використано методологічний підхід, у межах якого виділяють чотири синтетичних параметри регіональної

креативності («4-і»): інститути, інтелігенція, інспірація (натхнення) та інфраструктура. Здійснено оцінку впливу параметрів креативності й поляризованої агломерації населення на показник частки приватних витрат на НДДКР у структурі регіонального ВВП і показник кількості патентних заявок, поданих до Європейського патентного офісу (рис. 6).

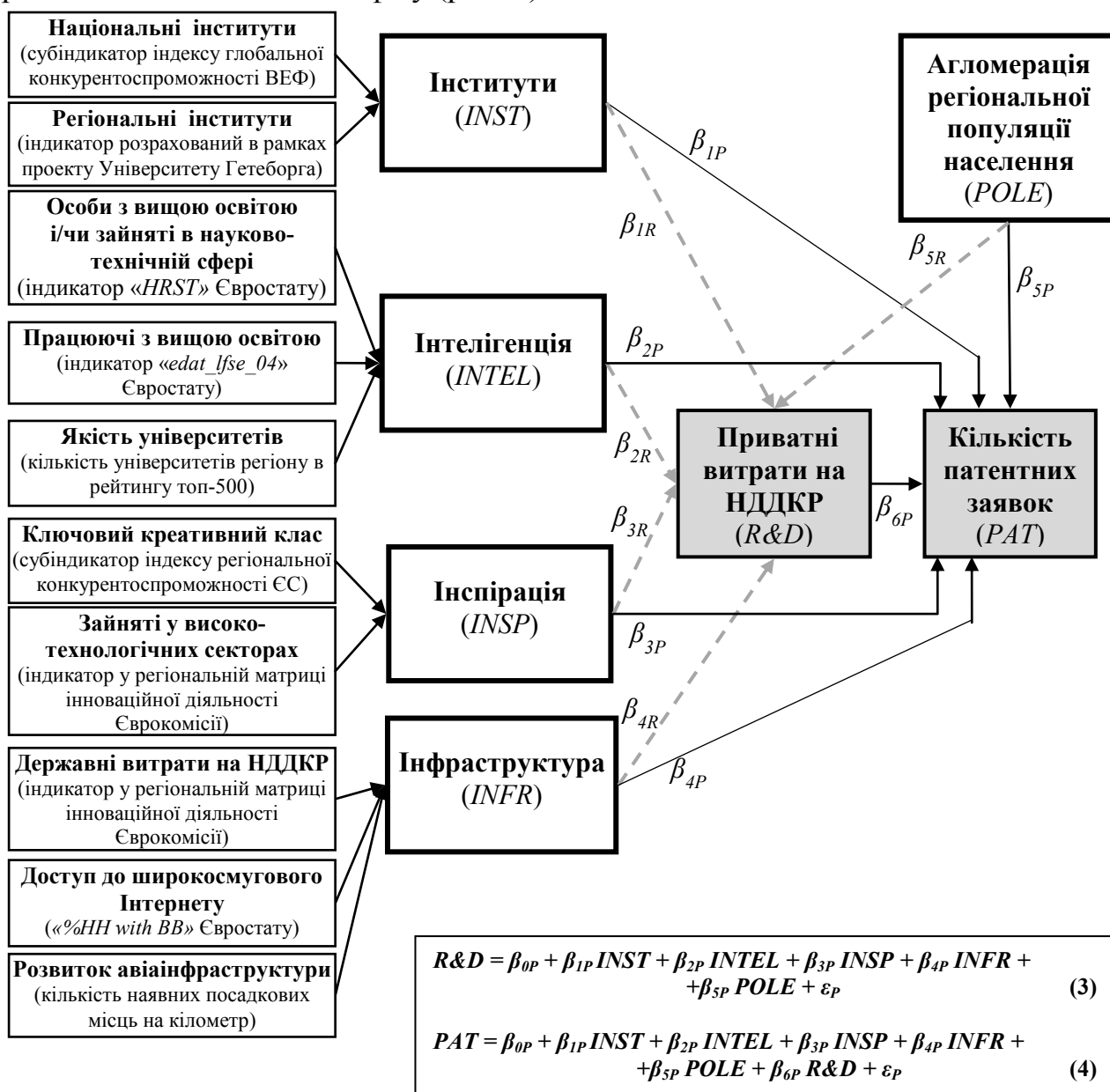

Рис. 6. Логіка рекурсивної системи розрахунку рівня взаємовпливу параметрів креативності та агломерації

Згідно з результатами аналізу вибірки показників 200 регіонів держав ЄС рівня NUTS-1 і NUTS-2 за 2008–2016 рр., приватні витрати на НДДКР є найпотужнішим фактором генерації патентних заявок в ЄС, дещо меншим за впливовістю, але статистично значущим є параметр «Інститути» як на національному, так і на регіональному рівні. Роль решти трьох параметрів креативності виявилась невеликою й статистично незначущою.

Вплив природних полюсів виявився позитивним, статистично значущим, але не вирішальним. Хоча загалом можна вести мову про наявність ефекту масштабу в креативній та інноваційній діяльності і, відповідно, про позитивний вплив

природних полюсів на формування унікальних глокальностей. Аналіз міри мультиколінеарності між досліджуваними параметрами на основі тесту дисперсійно-інфляційних факторів (VIF-test) продемонстрував не надто високий рівень оціночних значень стандартних помилок (табл. 4).

Таблиця 4

Результати регресії залежності параметрів регіональної креативності в ЄС

Залежна змінна	R&D (модель 3)		PAT (модель 4)		PAT (модель 4 без R&D)	
	β	SE	β	SE	β	SE
R&D			0,577***	0,06		
Інститути	0,325***	0,09	0,313***	0,07	0,501***	0,08
Інтелігенція	0,530***	0,12	-0,008	0,10	0,298**	0,12
Інспірація (скорегована)	0,582***	0,08	-0,097	0,07	0,239***	0,07
Інфраструктура	0,023	0,09	0,062	0,07	0,076	0,09
Агломерація	0,192***	0,06	-0,078*	0,04	0,033	0,05
Множ. R	0,768		0,870		0,79	
R ²	0,589		0,758		0,62	
SE	0,123		0,095		0,12	
Nobs	200		200		200	

Примітки: *, **, *** – рівні значущості 90, 95 і 99% відповідно; Множ. R – коефіцієнт множинної кореляції; R² – коефіцієнт детермінації; Nobs – обсяг вибірки; SE – стандартна помилка.

Для аналізу процесів глокалізації розроблено систему субіндексів глокалізації, які поєднують ендогенні для регіонів синтетичні параметри регіональної креативності й агломерації з екзогенними параметрами, що характеризують місце регіонів у потоках товарів, капіталів і розподілі власності.

Методологія розрахунку субіндексів глокалізації розроблена відповідно до вищенаведеної концептуальної метафори рефракції та характеризує здатність локації генерувати імпульси глокалізації, протистояти останнім або модифікувати їх (табл. 5).

Таблиця 5

Структура системи індексів глокалізації

	Субіндекс генерування імпульсів глокалізації	Субіндекс резистенції імпульсам глокалізації	Субіндекс трансформації імпульсів глокалізації
Складові	«Інспірація»* з корекцією на «Інтелігенцію»*	«Інститути»*	«Інспірація»* без корекції до «Інтелігенції»*
	«Інфраструктура»	«Інтелігенція»*	«Інфраструктура»*
	Кількість патентних заявок в ЄПО відносно регіонального ВВП	Державні витрати на НДДКР	Кількість патентних заявок в ЄПО відносно регіонального ВВП
	Частка в обсягах доданої вартості, створеної підприємствами контрольованими резидентами регіону в інших державах ЄС-28	Реверс частки іноземно контрольованих підприємств у загальній доданій вартості регіону	Співвідношення обсягу доданої вартості в ЄС-28 як «донора» та «реципієнта» підприємств за іноземним контролем
	Частка прямих іноземних інвестицій суб'єктів регіону в обсягах ПІІ інших держав ЄС-28	Реверс співвідношення припливу ПІІ до ВВП у регіоні	Реверс показників чистого припливу ПІІ у співвідношенні до регіонального ВВП
	Частка середньо- та високотехнологічних продуктів у товарному експорті регіону	Реверс співвідношення імпорту товарів та послуг до ВВП регіону	Співвідношення чистого експорту до ВВП регіону
	Природний полюс (агломерація населення)		

Субіндекс генерування імпульсів глобалізації розрахований як композит нормалізованих від 0 до 1 найбільш проактивних параметрів регіональної креативності та критеріїв домінування у потоках капіталів, товарів та розподілу прав власності. Результати розрахунку субіндексу генерування імпульсів глобалізації наведено на рис. 7.

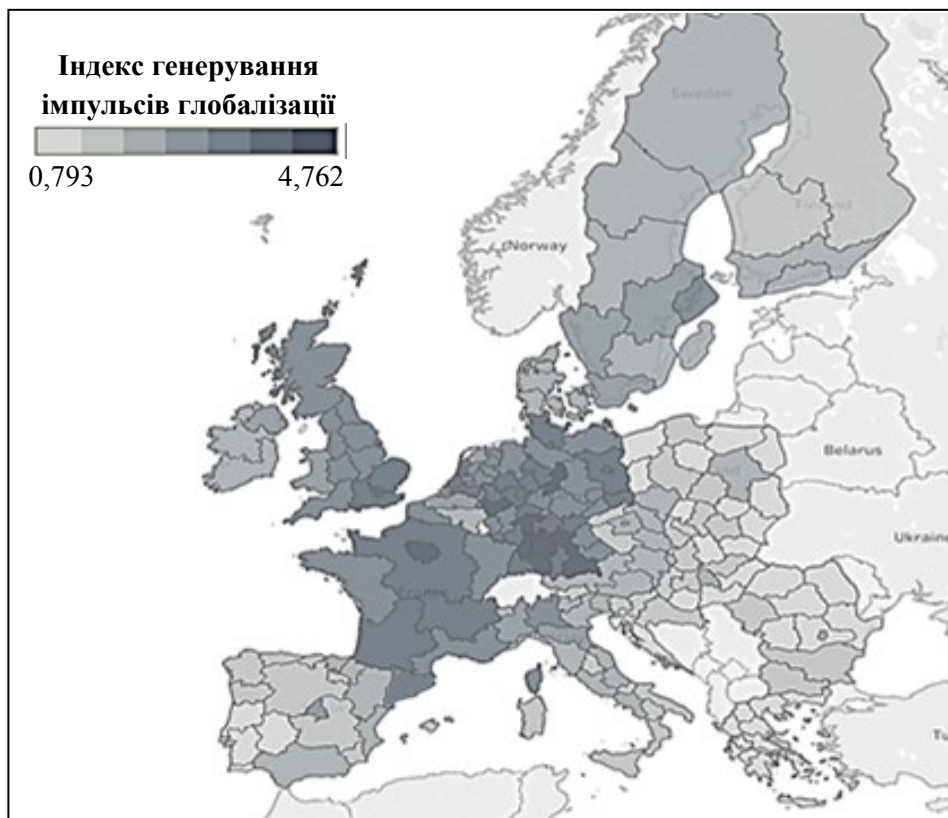

Рис. 7. Результат розрахунку субіндексу глокалізації для регіонів ЄС

Субіндекс резистенції імпульсам глобалізації (т. зв. «густина» регіону) враховує більш пасивні ендогенні параметри креативності («Інститути» та «Інтелігенцію»), державну підтримку НДДКР та індикатори витіснення імпорту іноземних товарів, капіталів і підприємств з іноземним контролем.

Субіндекс трансформації імпульсів глобалізації є формальним вираженням здатності регіону видозмінювати властивості вхідних економічних потоків та ставати їх «модифікаторами» чи «підсилювачами».

Запропонована методологія розрахунку системи субіндексів є першою спробою комплексного формального оцінювання процесів глокалізації в економічній літературі. Незважаючи на певні обмеження (пов'язані насамперед із відсутністю частини статистичних даних на регіональному рівні), застосування такого підходу дає змогу проводити порівняльний аналіз як у розрізі усіх регіонів, так і в часовій динаміці для окремих із них.

У четвертому розділі **«Інституційний фундамент стратегій глокалізованого територіального розвитку в Європі»** розкрито принципи політики подолання просторових дисбалансів в ЄС; розглянуто європейську політику територіального розвитку з огляду на баланс локальних, національних і

пан'європейських інтересів; досліджено когезію поліцентричного та інтегрованого розвитку європейських регіонів.

Зазначено, що стратегія формування полюсів розвитку відноситься до підтипу програм територіального розвитку, які традиційно вирізняються значною консервативністю. Особливо це стосується менш розвинених держав, у яких інтервенції уряду на національному та регіональному рівнях зводяться переважно до стимулювання класичних полюсів зростання (з акцентом на будівництво доріг та забезпечення інших типів інфраструктури), практично не беручи до уваги соціальні та середовищні наслідки впровадження таких інструментів, ігноруючи площину комплексної взаємодії між економічною географією і переливом знань, а також проблеми інституційного втілення. Що стосується більш розвинених держав, то основною метою територіальної політики типово є стимулювання фірм до розміщення у більш відсталих регіонах через механізми субсидування та податкових канікул із яскраво вираженим секторальним характером. У політиці міського розвитку акцент здебільшого робиться на процесах соціального облагородження («джентрифікації»), районного зонування та заборон на експлуатацію землі. Проте аспект дистрибуції розвитку при цьому практично повністю ігнорується, незначна увага приділяється лише питанням впливу зміни локальних інститутів / владних структур на соціальну когезію / сегрегацію при проведенні політики міської ревіталізації.

Констатовано, що протягом останнього десятиліття відбувається кардинальне переосмислення ролі, характеру та завдань територіальної економічної політики. Виділено два табори, на які розділились практики регіональної економіки після 2010 р.:

– прихильники рекомендованого фахівцями Світового банку «просторово сліпого» підходу (англ. «space-blind approach»), основна ідея якого полягає в тому, що агломерація призводить до зростання продуктивності, а отже, лейтмотивом оптимальної політики розвитку повинно бути стимулювання міграції факторів виробництва до більших та густо заселених регіонів (хоча при цьому відмічається існування дихотомічного конфлікту між «процвітанням місць» і «процвітанням людей»);

– прихильники пропонованого ОЕСР та Європейською комісією «місцевого підходу» (англ. «place-based approach»), у якому акцентується на характері коеволюційних взаємовідносин інститутів у процесі переміщення факторів, важливість локального контексту для розвитку, а також «відчутті місця», що охоплює всі локально-специфічні аспекти соціального, культурного, креативного, підприємницького та інституційного капіталу (слабким місцем підходу є недостатня увага процесам міжрегіональної конвергенції).

Доведено, що за своєю сутністю місцевий підхід є втіленням принципу глокалізації на політичному рівні. Саме такий підхід обрано ЄС як основний орієнтир територіальної політики. Порівняння традиційних та сучасних (на основі місцевого підходу) принципів територіальної політики наведено у табл. 6.

Акцентовано, що сьогодні в ЄС функціонує низка комплексних програм та фондів ЄС, присвячених розбудові територіального устрою, в тому числі із врахуванням аспектів поляризації. Серед них окремо виділено: Стратегію «Європа-

2020»; «Територіальний порядок денний Європейського Союзу до 2020 р.»; національні програми розвитку, які представляють місцевий підхід. Виокремлено територіальну стратегію Німеччини, адже саме в ній вперше серед європейських держав почали втілюватись принципи розвитку міст-регіонів, які до того розглядалися лише в теоретичній площині.

Таблиця 6

Порівняння традиційного та сучасного підходів до регіональної політики

	Традиційна регіональна політика	Сучасна регіональна політика (місцевий підхід)
Ціль	Компенсація тимчасових локаційних відсталим регіонам недоліків	Акцент на незадіяному потенціалі усіх регіонів для стимуляції розвитку усіх регіонів
Об'єкт інтервенцій	Адміністративні одиниці	Функціональні економічні зони
Стратегія	Секторальний підхід	Інтегровані проекти розвитку
Інструменти	Субсидії та державна допомога	Суміш <i>hard</i> -капіталу (інфраструктура) та <i>soft</i> -капіталу (ділова підтримка, доступність кредитів, системи нетворкінгу)
Суб'єкти	Центральний уряд	Багаторівневість урядування, в т.ч. різні сектори та рівні місцевого, регіонального та національного врядування у співпраці із приватними та громадськими структурами

Акцентовано на тому, що глокалізаційну стратегію не можна розглядати окремо від політики когезії, яка є однією із центральних для ЄС (рис. 8).

Якщо лейтмотивом глокалізації є локальна унікальність в умовах глобалізації (тобто гетерогенність є домінантом над гомогенністю), то в онтології когезії фокус здійснюється на аспекті взаємодії та подоланні розривів між диверсифікованими локаціями (а отже, гомогенність стає певною мірою пріоритетом над гетерогенністю). У цьому контексті підкреслено основну ціль політичної географії – ефективне поєднання необхідності «територіалізації» та зростаючої важливості мережевих зв'язків (що, зрештою, може приводити до «детериторіалізації»), а саме ця дилема детермінує діалектику глокалізації. Наголошено, наскільки сильно корелюють три опорні орієнтири стратегій територіального розвитку (створення, життєздатність і поширення добробуту) із ключовими вимірами глокалізації, які запропоновані в дисертації (генерування, резистенція і трансформація імпульсів глобалізації).

Доведено, що хоч аспект полюсів розвитку окремо не згадується в засадничих документах із територіальної когезії, однак він неявно простежується при розгляді «міських питань» політичних заходів, таких як: усунення неблагополуччя дуже великих агломерацій, організація процесу просторового розростання міст, подолання занепаду міст і соціальної ексклюзії, уникнення надмірної концентрації зростання, надання доступу до інтегрованих транспортних систем і створення міських інститутів.

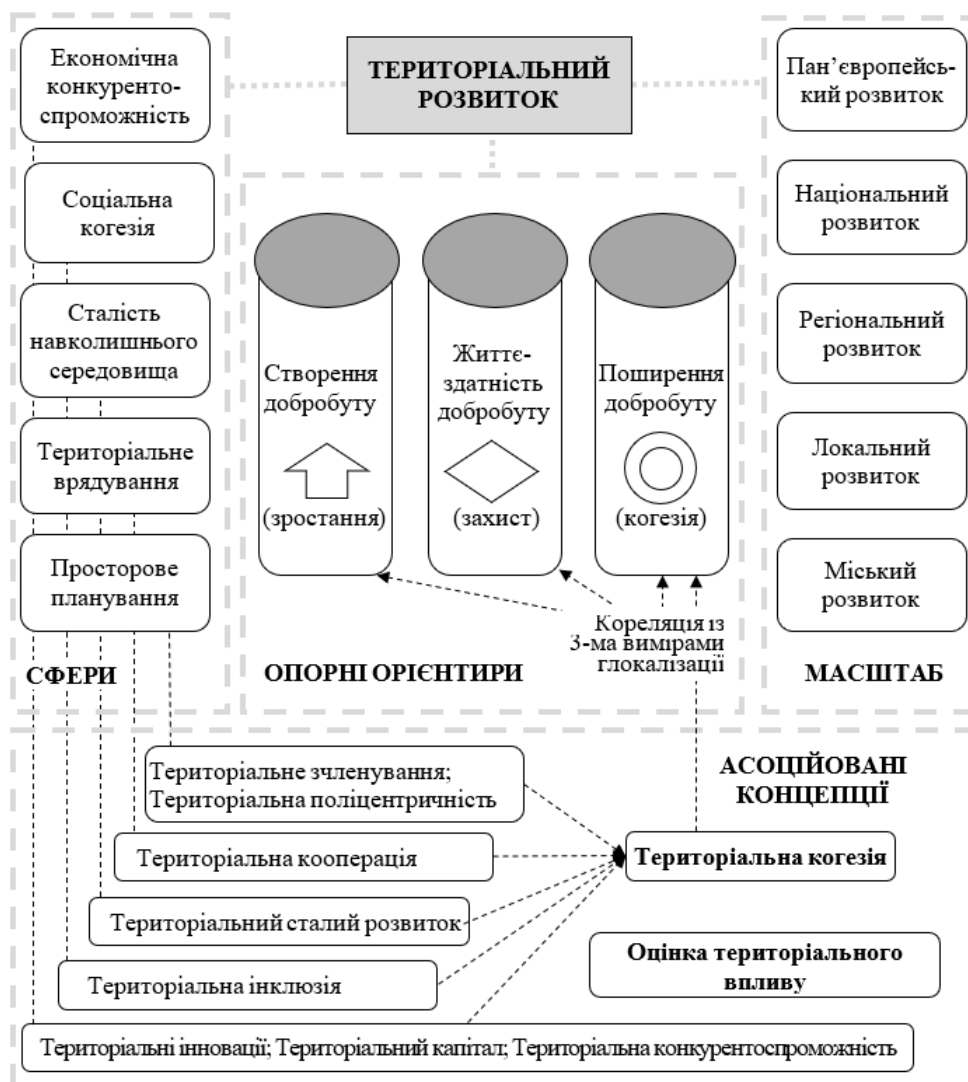

Рис. 8. Когезія і глокалізація у моделі взаємодії вимірів стратегії територіального розвитку

Підсумовано, що протягом останніх 20 років ЄС вдалось розробити свій «Acquis Urbain» моделі втілення політики міського розвитку, що ґрунтується на наборі інструментів та областей дій з високими рівнями взаємодоповнюваності та системних ефектів. Водночас зазначено, що ефективність інструментів територіальної когезії значною мірою лімітується потенціалом внутрішніх людських і креативних ресурсів, які часто є доволі обмеженими (особливо це стосується локацій, які відносно нещодавно почали впроваджувати програми територіальної когезії). Однак у будь-якому разі інструменти територіальної когезії в ЄС є хорошими прикладами імплементації глокалізаційних стратегій полюсів розвитку на практиці.

У п'ятому розділі «Інтеграція України до європейської мережі полюсів та осей розвитку» розглянуто стратегічні аспекти поступу полюсів розвитку в Східній Європі як орієнтири вдосконалення територіальної політики України; виокремлено тенденції формування полюсів розвитку в нашій державі; розроблено глокалізаційну стратегію територіального розвитку України.

Виявлено, що стратегії формування полюсів розвитку виявились доволі популярними у державах Східної Європи. Проте полюси здебільшого не

розглядались як самоціль, а радше були окремим аспектом більш комплексних програм територіального розвитку. Країни Вишеградської четвірки, а також Болгарія та Румунія (V4+2) виділяють як окремий пріоритет формування і підтримку полюсів та осей розвитку на своїх теренах, заклавши принцип поляризації у національні програми просторового будівництва. Заради гармонізації національних ініціатив ними була сформована Спільна програма просторового розвитку країн Вишеградської четвірки, Болгарії і Румунії. Враховуючи спільне історичне минуле та схожість проблем і викликів регіонального розвитку, ці держави можуть слугувати своєрідним орієнтиром для вдосконалення та розвитку вітчизняної територіальної стратегії. Крім того, будучи найближчими сусідами України, розглянуті держави потрапляють в поле зору з огляду на можливість формування транскордонних осей розвитку.

Досліджено, що в Україні сформувались 30 природних полюсів зростання, у чотирьох із яких чисельність населення перевищувала 1 млн. осіб. Більшість природних полюсів є обласними центрами своїх регіонів. Серед усіх обласних центрів лише Ужгород не є природним полюсом зростання із населенням понад 115 тис. осіб. Враховуючи загальнонаціональну тенденцію до депопуляції в Україні, більшість сформованих полюсів зростання протягом двох останніх десятиліть характеризуються абсолютним скороченням чисельності населення (окрім Києва, Чернівців, Івано-Франківська, Хмельницька і Луцька). Якщо ж порівняти відносні показники частки полюсів у загальнонаціональному населенні за 2001 та 2018 рр., то всі 30 полюсів характеризуються позитивною динамікою зростання (табл. 7).

Таблиця 7

Типізація міст і природних полюсів в Україні за динамікою чисельності населення, 2001–2018 рр.

Населений пункт за динамікою	Зростання (+) чи зменшення (–) чисельності населення, % 2018 р. до 2001 р.	Кількість населених пунктів за абсолютним приростом (з них полюсів)	Кількість населених пунктів за зміною відносної частки у загальнонаціональному населенні (з них полюсів)	Частка у населенні країни, % (частка полюсів)
Зростаючий	Понад +20%	2 (0)	33 (4)	0,08 (0)
	Від +10% до +20%	16 (2)	133 (9)	8,47 (7,55)
	Від +1% до 10%	52 (3)	190 (16)	4,68 (1,70)
	Разом	70 (5)	356 (29)	13,24 (9,25)
Стабілізовані	Від +1% до –1%	28 (3)	24 (1)	5,05 (2,78)
Стагнуючі	Від –1% до –10%	229 (17)	53 (0)	35,09 (20,94)
Згасаючі	Від –10% до –20%	115 (5)	8 (0)	10,63 (4,29)
	Менше –20%	13 (0)	0 (0)	0,82 (0)
	Разом	128 (5)	8 (0)	11,45 (4,29)

Доведено, що розвиток урбогенезу в Україні, а відтак і формування полюсів, вирізняється яскравим циклічним характером і обумовлюється насамперед мірою інтенсивності окремих секторів економіки. Так, упродовж 1770–1990-х рр. в економіці України простежувались чотири яскраво виражені хвилі урбогенезу: 1770–1790-ті рр. – створення 95 нових міст (в т.ч. 3-х сучасних полюсів, пов'язаних насамперед із розвитком вугільної промисловості, чорної металургії, суднобудування та супутніх до них виробництв; 1860–1880-ті рр. – формування 70

нових міст (в т. ч. 2 полюси), які були насамперед залізничними вузлами, центрами металообробки, хімічного виробництва і виготовлення технологічного обладнання; 1900–1920-ті рр. – 65 нових міст, пов'язаних переважно із ущільненням економічного простору та розвитком важкого та середнього машинобудування, основної хімії та супутніх виробництв; 1950–1980-ті рр. – найбільш масовий приріст кількості міських населених пунктів (близько 110), що пов'язано насамперед із інтенсифікацією електроенергетичної промисловості, хімією органічного синтезу, секторами транспортного машинобудування та зв'язку.

Зіставлено результати рекурсивного регресійного моделювання параметрів регіональної креативності й агломерації українських та європейських регіонів, у результаті якого виявлено, що в Україні, на відміну від ЄС, відносний обсяг приватних витрат на НДДКР зовсім не впливає на приріст відносної кількості заявок на винаходи та корисні моделі (залежність, навпаки, є негативною). Натомість єдиним дійсно ефективним і статистично значущим параметром є «Інтелігенція», а точніше – індикатор якості університетської освіти, що помітно при моделюванні у більш деталізованому вираженні. Вплив решти параметрів (в тому числі і агломерація) є незначно відмінним від нуля. Отже, можна зробити висновок, що в регіонах України формальні інновації насамперед генеруються в університетських спільнотах, а роль корпоративного сектору залишається незначною (табл. 8). Можливим поясненням може бути те, що інновації, створені у філіях іноземних ТНК на території України (насамперед у сфері ІКТ), реєструються у патентних бюро материнських держав, де розташовуються центральні офіси корпорацій.

Таблиця 8

Результати регресії параметрів регіональної креативності областей України

Залежна змінна	R&D (модель 3)		PAT (модель 4)		PAT (модель 4 без R&D)	
	β	SE	β	SE	β	SE
R&D			-0,206	0,28		
Інститути	0,062	0,13	0,095	0,16	0,082	0,16
Інтелігенція	1,46***	0,37	1,31**	0,60	1,015**	0,44
Інспірація (скорегована)	0,811	0,39	0,670	0,52	0,503	0,46
Інфраструктура	-0,555	0,58	-0,051	0,71	0,063	0,68
Агломерація	-0,140	0,20	-0,079	0,06	-0,050	0,23
Множ. R	0,843		0,807		0,800	
R ²	0,711		0,650		0,640	
SE	0,152		0,182		0,180	
Nobs	24		24		24	

Примітки: *, **, *** – рівні значущості 90, 95 і 99% відповідно; Множ. R – коефіцієнт множинної кореляції; R² – коефіцієнт детермінації; Nobs – обсяг вибірки; SE – стандартна помилка.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України.

Проаналізовано перебіг глокалізаційних процесів у регіонах України на основі розробленої методології розрахунку субіндексів глокалізації. Результати аналізу демонструють відносно більшу важливість зовнішньої орієнтації локально згенерованих потоків капіталу, товарів та новацій для досягнення високого рівня регіональної глокалізації порівняно із внутрішнім регіональним розвитком параметрів резистенції імпульсам глобалізації (табл. 9).

Значення субіндексів глокалізації для областей України, 2017 р.

Область	Індекс генерування імпульсів глобалізації	Індекс резистентції імпульсам глобалізації	Індекс трансформації імпульсів глобалізації	Область	Індекс генерування імпульсів глобалізації	Індекс резистентції імпульсам глобалізації	Індекс трансформації імпульсів глобалізації
Вінницька	1,03	2,88	2,16	Миколаївська	0,94	2,57	1,82
Волинська	0,34	1,46	0,49	Одеська	1,22	2,55	1,96
Дніпропетровська	1,50	2,99	2,38	Полтавська	0,43	2,55	1,32
Донецька	2,27	2,72	2,68	Рівненська	0,24	2,14	1,08
Житомирська	0,14	2,03	1,03	Сумська	0,49	2,39	1,39
Закарпатська	1,09	1,92	1,23	Тернопільська	0,32	2,83	1,37
Запорізька	1,05	2,51	1,98	Харківська	1,50	4,72	3,00
Івано-Франківська	0,25	2,60	0,98	Херсонська	0,17	2,33	1,15
Київська	3,16	3,08	3,63	Хмельницька	0,02	2,34	1,05
Кіровоградська	0,11	2,11	1,13	Черкаська	0,15	2,43	1,16
Луганська	0,32	2,25	1,09	Чернівецька	0,42	3,29	1,39
Львівська	0,84	3,56	1,79	Чернігівська	0,20	2,08	0,98
<i>Середнє</i>	<i>0,76</i>	<i>2,60</i>	<i>1,59</i>				

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Запропоновано модель глокалізаційної стратегії територіального розвитку України із акцентом на інституційну (а згодом і економічну) інтеграцію у європейську систему регіонального розвитку (рис. 9).

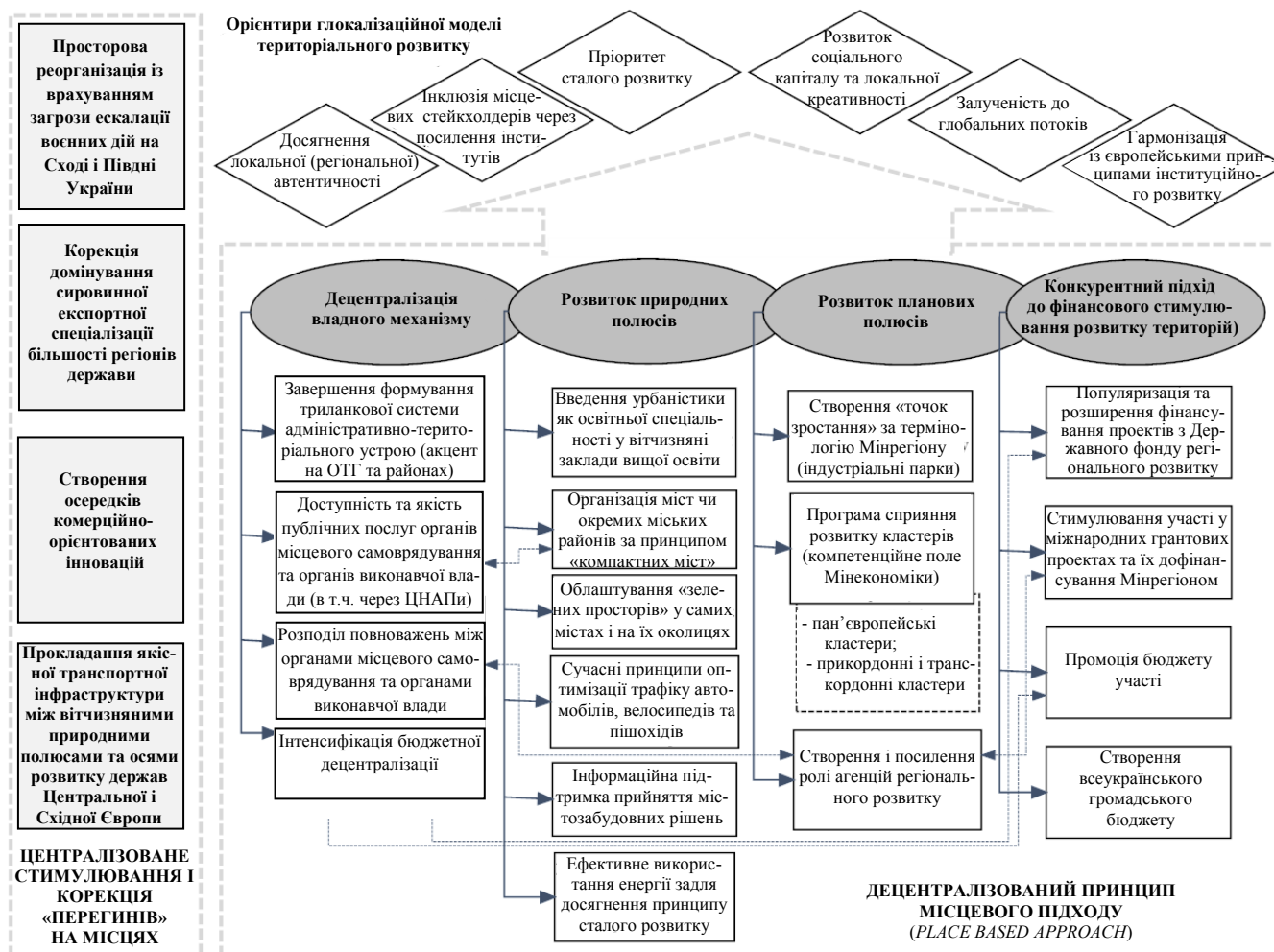

Рис. 9. Глокалізаційна стратегія територіального розвитку України

Модель ґрунтується на двох основних принципах: (1) децентралізованому принципу місцевого підходу до розвитку територій із акцентом на експлуатацію локальних переваг та врахування реалій глокалізованого світу; (2) централізованому стимулюванню розвитку природних і планових полюсів та залучення останніх до європейських осей, а також корекції територіальних і секторальних «перегинів» на місцях

Підсумовано, що за вдалого поєднання централізованих зусиль влади та ініціатив місцевого підходу можна досягнути самобутнього територіального середовища, яке характеризується інклюзивними суб'єктами на макро-, мезо- і мікрорівнях, високими рівнями розвитку соціального капіталу, креативності і залученості до глобальних потоків. Зазначено, що запропонована глокалізаційна стратегія територіального розвитку сприятиме максимальній інституційній інтеграції із Європейським союзом, що поступово приводитиме до номінальної та реальної конвергенції на континенті.

ВИСНОВКИ

У дисертації подано теоретичне узагальнення і запропоновано нове концептуальне вирішення важливої наукової проблеми, що виявляється у розробці теоретико-методологічних положень та науково-методологічних підходів до дослідження світових глокалізаційних процесів територіального розвитку та обґрунтування на цій основі стратегії інтеграції України до європейської мережі полюсів та осей розвитку. Результати досліджень дали змогу сформулювати низку концептуальних, теоретико-методологічних і науково-практичних висновків, спрямованих на вирішення завдань дисертаційної роботи відповідно до визначеної мети.

1. Семантично термін «глокалізація» є гібридом двох слів: «глобалізація» та «локалізація» і в широкому розумінні позначає прояв тенденцій до універсалізації та партикуляризації сучасних соціальних, політичних та економічних систем. Запропоновано нове трактування глокалізації на основі концептуальної метафори рефракції, згідно з якою поширення просторових імпульсів глобалізації може трансформуватись властивостями локального середовища із виокремленням трьох проявів глокалізації: здатності «локального» послідовно та стабільно генерувати імпульси глобалізації по світовій арені; здатності «локального» до резистенції небажаним імпульсам глобалізації; здатності «локального» модифікувати та заломлювати імпульси глобалізації, що проходять крізь нього. Відповідно глокалізаційна стратегія розглянута як модель дій, набір правил і прийомів, за допомогою яких суб'єкти центральної влади досягають довгострокових цілей розвитку держави чи її частини, орієнтованих або на експлуатацію локальних особливостей території, або на захист локального соціально-економічного середовища від негативного (на думку ініціатора стратегії) впливу глобальних потоків знань, товарів, капіталу.

2. Просторова агломерація виробництва визначена як базова прерогатива глокалізації, оскільки в створених полюсах формується унікальне середовище, яке перебуває під перманентним впливом національних та глобальних потоків.

Парадигма локального економічного розвитку опирається чи не на весь спектр концептуальних доробків економічної теорії, а також соціології та психології. Концептуальний апарат, який пояснює просторову концентрацію економічної та соціальної активностей класифіковано у три групи: теорії та чинники локаційної поведінки окремої фірми; обґрунтування просторової концентрації та дисперсії груп економічних, політичних, соціальних агентів та населення; концепції, що пояснюють взаємне розташування сформованих агломерацій. Систематизовано теоретичні засади просторової трансляції ефектів регіонального розвитку із виокремленням сучасних версій неокласичного (наголос на міжрегіональній конвергенції) і кейнсіанського (основою якого є самопідсилювальний ефект кумулятивної каузації) напрямків та їх синтезу.

3. Запропоновано трактування економічних категорій «полюс» і «вісь розвитку». Полюс розвитку визначено як висококонцентрований осередок виробництва і робочої сили, що вирізняється диверсифікованою економічною структурою та наявністю пропульсивних секторів, які стають фундаментом регіональної креативності та забезпечують сталий розвиток системи. Категорія «вісь розвитку» характеризує поступ територій, по котрих здійснюється транспортне сполучення між полюсами і котрі отримують додаткові економічні стимули від зростання обсягів вантажопотоків, поширення інновацій, розвитку інфраструктури. Розроблено концептуальну модель трансформації транспортного вузла на осі розвитку у повноцінний населений пункт на основі підвищення привабливості (реальної та когнітивної) вузла як динамічного, креативного, інноваційного центру. Якщо у традиційній моделі кумулятивної каузації тригером розвитку локації є зміна розташування фірми чи сектору (особливо експортно орієнтованих), то у запропонованій моделі стимулом розвитку є ініціація нової транспортної послуги у локації вздовж осі розвитку.

4. Зроблено висновок, що у сучасному академічному та політичному дискурсі регіонально-національно-глобальні взаємодії розглядаються в рамках підходу, котрий отримав назву «новий регіоналізм». Проблематика економічного розвитку локацій (включаючи полюси), регіонів, держав і глобалізованого світу поділяється на декілька багатшарових емпіричних та теоретичних сфер взаємодії, об'єднаних каркасом так званої «благословенної трійці» регіональної економіки: технології – організація – території. Основними каталізаторами постфордистської динаміки зростання є не стільки окремі полюси чи регіони, скільки їх специфічні типи: глобальні міста, міста-регіони та «хаби» місті і міст-регіонів.

5. Виокремлено п'ять етапів імплементації стратегій полюсів: (1) початок 1960-х рр. – сформовані основні постулати стратегії та коло проблем, на яке вона повинна спрямовуватись; (2) кінець 1960-х рр. – активне застосування стратегії для вирішення широкого спектра завдань; (3) початок 1970-х рр. – прояв численних випадків провалу та відмови від стратегії полюсів зростання; (4) середина 1970-х рр. – 2000-ні рр. – дискредитація та відмова від стратегії полюсів зростання, своєрідні «відголоски» стратегії полюсів зростання виявляються у програмах регіонального розвитку на основі технополісів та кластерів; (5) 2010-ті рр. – відновлення інтересу практиків до основних постулатів концепції полюсів розвитку. Сучасні стратегії полюсів та осей розвитку вирізняються комплексним

підходом, який виходить далеко за межі промоції концентрації робочої сили чи промислових об'єктів. Типова стратегія полюсів розвитку після 2010-х рр. містить планування сталого і поліцентричного розвитку населених пунктів; транспортної мережі та комунації; технічної інфраструктури; соціально-економічних умов територій і стану навколишнього середовища.

6. Доведено, що поляризація економічного простору Європи крізь призму явищ глокалізації і глобалізації найбільшою мірою виявляється через функціонування міської системи, причому самі міста розглядаються або як вузли мережі світових міст із акцентом на зовнішні відносини, або як окремих тип поселень – так звані «європейські міста» із основним фокусом на багаторівневість системи міського управління та внутрішні відносини. Водночас наголошено на загальноєвропейському тренді до скорочення відносної ваги робочої сили великих міст у загальній структурі зайнятості (у 2017 р. зменшення відносної ваги великих міст у середньому по ЄС становило 4 п. п. порівняно із 2006 р. і 7 п. п. в середньому по єврозоні). Візуалізація середньорічних параметрів приросту зайнятості та подушового ВВП в європейських регіонах рівня NUTS-2 демонструє тенденцію до формування нових полюсів на схід від традиційного економічного хребта Європи («Блакитного банана»).

7. Акцентовано, що одним із найважливіших факторів, що обумовлює здатність регіону до генерування нових імпульсів глобалізації (насамперед завдяки дифузії інновацій), а також до резистентності таким імпульсам та формування системи глокальностей, є аспект регіональної креативності. Для аналізу регіональної креативності використано методологічний підхід, в рамках якого виокремлено чотири синтетичні параметри регіональної креативності («4-і»): інститути; інтелігенція; інспірація (натхнення); інфраструктура. Здійснено оцінювання впливу параметрів креативності та поляризованої агломерації населення на показник частки приватних витрат на НДДКР та показник кількості патентних заявок поданих до Європейського патентного офісу в структурі регіонального ВВП. Згідно з результатами моделювання приватні витрати на НДДКР є найпотужнішим фактором генерації патентних заявок. Дещо меншим за впливовістю, але статистично значущим є параметр «Інститутів» як на національному, так і на регіональному рівнях.

8. Розроблено систему субіндексів глокалізації, які поєднують ендогенні для регіонів синтетичні параметри регіональної креативності й агломерації із екзогенними параметрами, що характеризують місце регіонів у потоках товарів, капіталів і розподілі власності. Методологія розрахунку субіндексів глокалізації розроблена відповідно до концептуальної метафори рефракції та характеризує здатність локації генерувати імпульси глобалізації, протистояти останнім або модифікувати їх.

9. Зауважено, що стратегія формування полюсів розвитку належать до підтипу програм територіального розвитку. Виявлено, що протягом останнього десятиліття відбувається кардинальне переосмислення ролі, характеру та завдань територіальної економічної політики. Виділено два табори, на які розділились практики регіональної економіки після 2010 р.: (1) прихильники рекомендованого фахівцями Світового банку «просторово сліпого» підходу, основна ідея якого

полягає в тому, що агломерація приводить до зростання продуктивності, а отже, лейтмотивом оптимальної політики розвитку повинно бути стимулювання міграції факторів виробництва до більших та густо заселених регіонів; (2) прихильники пропонованого ОЕСР та Європейською комісією «місцевого підходу», у якому акцентується на характері коеволюційних взаємовідносин інститутів у процесі переміщення факторів і важливості локального контексту для розвитку. Наголошено, що за своєю сутністю місцевий підхід є втіленням принципу глокалізації на політичному рівні.

10. Зазначено, що сьогодні в ЄС функціонує низка комплексних програм та фондів, присвячених розбудові територіального устрою, в тому числі із врахуванням аспектів поляризації. Серед них виокремлено такі: Стратегію «Європа-2020» (комплексна програма розвитку, яка стосується також деяких регіональних аспектів); «Територіальний порядок денний Європейського Союзу до 2020 р.»; національні програми розвитку, які представляють місцевий підхід. Окремо здійснено фокус на територіальній стратегії Німеччини, оскільки саме в ній вперше серед європейських держав почали втілюватись принципи розвитку міст-регіонів, які попередньо розглядались лише в теоретичній площині.

11. Доведено, що глокалізаційну стратегію слід розглядати в комплексі із політикою когезії (згуртованості), яка є однією із центральних для ЄС. Якщо лейтмотивом глокалізації є локальна унікальність в умовах глобалізації, то в онтології когезії фокус здійснюється на аспекті взаємодії та подоланні розривів між диверсифікованими локаціями. Зауважено, що хоч аспект полюсів розвитку окремо не згадується в засадничих документах із територіальної когезії, проте загалом виокремлено вісім виявів ролі полюсів при імплементації територіальної когезії: поліцентричний і збалансований міський розвиток; функціональні міські зони; інтегрований міський розвиток; соціально згуртований міський розвиток; міське сполучення; міська морфологія (компактне місто проти міського розширення); міська життєстійкість і міське планування.

12. Продемонстровано широке використання стратегії формування полюсів розвитку в державах Східної Європи. Країни Вишеградської четвірки (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина), а також Болгарія та Румунія виділяють як окремий пріоритет формування і підтримку полюсів та осей розвитку на своїх теренах, заклавши принцип поляризації у національні програми просторового будівництва та ініціюючи Спільну програму просторового розвитку країн В4+2. Цей досвід може слугувати своєрідним бенчмарком для вітчизняних програм стимулювання полюсів розвитку і орієнтиром для розбудови транскордонних осей розвитку.

13. Оцінювання регіонального розвитку України дало змогу виявити 30 природних полюсів зростання, у чотирьох із яких чисельність населення перевищила 1 млн. осіб. Враховуючи загальнонаціональну тенденцію до депопуляції в Україні, більшість сформованих полюсів зростання протягом двох останніх десятиліть характеризуються абсолютним скороченням чисельності населення. Позитивний приріст популяції простежується лише в Києві, Чернівцях, Івано-Франківську, Хмельницьку і Луцьку. Розвиток урбогенезу в Україні, а відтак і формування полюсів зростання, вирізняється яскравим циклічним характером і обумовлюється насамперед мірою інтенсивності окремих секторів економіки.

14. Результати кореляції параметрів креативності областей України суттєво відрізняються від результатів, отриманих для європейських регіонів, що проявляється у домінуванні державного сектору в ініціації винаходів та корисних моделей. Насамперед привертає увагу те, що в Україні відносний обсяг приватних витрат на НДДКР зовсім не впливає на приріст відносної кількості заявок на винаходи та корисні моделі (залежність, навпаки, є негативною). Натомість єдиним дійсно ефективним і статистично значущим параметром є «Інтелігенція», а точніше – індикатор якості університетської освіти, що помітно при моделюванні у більш деталізованому вираженні. Проаналізовано перебіг глокалізаційних процесів у регіонах України на основі розробленої методології розрахунку субіндексів глокалізації. Результати аналізу демонструють відносно більшу важливість зовнішньої орієнтації локально згенерованих потоків капіталу, товарів та новацій для досягнення високого рівня регіональної глокалізації, в порівнянні із внутрішнім регіональним розвитком параметрів резистенції імпульсам глобалізації.

15. Запропоновано модель глокалізаційної стратегії територіального розвитку України із акцентом на інституційну (а згодом і економічну) інтеграцію у європейську систему регіонального розвитку. Модель ґрунтується на двох основних принципах: (1) децентралізованому принципі місцевого підходу до розвитку територій із акцентом на експлуатацію локальних переваг та врахування реалій глокалізованого світу; (2) централізованому стимулюванні розвитку природних і планових полюсів та залученні останніх до європейських осей, а також корекції територіальних і секторальних дисбалансів.

Основні результати дослідження впроваджені у практичну діяльність Комітету Верховної Ради України з питань транспорту, Тернопільської торгово-промислової палати, Управління міжнародного співробітництва та фандрайзингу Тернопільської обласної державної адміністрації, Управління стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради, ТОВ ВКП «Щедра нива», а також у навчальний процес Лодзького університету та Тернопільського національного економічного університету, в процесі реалізації освітнього проекту «Інноваційні стратегії територіального розвитку в країнах Вишеградської четвірки: досвід для України» за фінансування Міжнародного Вишеградського фонду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Ліщинський І. О. Полюси та осі розвитку в контексті глокалізаційних процесів : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 364 с. (18,80 д. а.).

2. Ліщинський І. О. Передумови формування кластерних агломераційних структур в Україні. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми : монографія / за заг. ред. В. І. Ляшенка. Запоріжжя : КПУ, 2014. С. 644–649 (0,50 д. а.).

3. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Глобальне управління в контексті формування світового економічного порядку. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України : монографія / за наук. ред. А. Крисоватого,

Є. Савельєва. Тернопіль : Економічна думка, 2014. С. 303–311 (Особистий внесок автора: здійснено типологію структур глобального управління) (0,40 д. а.).

4. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Трансформаційний процес територіального устрою країн Вишеградської четвірки: від доінтеграційного періоду до пан'європейських ініціатив. The Visegrad Four – Ukrainian dimension. Integration – step by step : collective monograph / under the editorship of T. Derkach. Riga, Latvia: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2017. Р. 60–77 (Особистий внесок автора: досліджено еволюцію територіального устрою держав Вишеградської четвірки) (0,52 д. а.).

5. Бенчмаркінг регіонального розвитку країн Східної Європи: Болгарія, Польща, Словаччина, Україна : колективна монографія / за наук. ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватого, д.е.н., проф. Є. В. Савельєва. Тернопіль : Економічна думка, 2018. 672 с. (підрозділ 7: Ліщинський І. О. Стратегічні вектори стимулювання полюсів та осей розвитку в Польщі, Словаччині, Болгарії та Україні. С. 223–253 (1,18 д. а.); підрозділ 11: Ліщинський І. О., Куриляк В. Є., Лизун М. В., Комар Н. В. Порівняльний аналіз ролі інноваційних локальних виробничих систем у країнах Східної Європи. С. 355–380 (Особистий внесок автора: досліджено ретроспективу формування локальних виробничих систем країн Східної Європи) (0,30 д. а.).

6. Economic problems of Visegrad Group countries and Ukraine : collective monograph / edited by A. Krysovatyu, Y. Savelyev. Ternopil: Osadtsa U.V., 2018. 328 p. (підрозділ 4: Lishchynskyy I., Kuryliak V., Lyzun M. Backgrounds for local production systems' forming in Visegrad Group and Ukraine. С. 105-120 (Особистий внесок автора: досліджено передумови формування локальних виробничих систем в Україні) (0,25 д. а.); підрозділ 6: Lishchynskyy I. Growth poles and axes in Visegrad Group countries. С. 169-258 (0,68 д. а.)).

7. Lishchynskyy I., Sokołowicz M. Are Poland and Ukraine Gravity Centres for Each Other? Study on the Labour Migration Patterns. Comparative Economic Research. 2018. Vol. 21. No 1. P. 45–65. DOI: 10.2478/cer-2018-0003 (Scopus) (Особистий внесок автора: досліджено структуру міграції України) (0,50 д. а.).

8. Lishchynskyy I., Lyzun M. Social Efficiency of European Economic and Monetary Union. Науковий вісник Полісся. 2018. №1 (13). С. 184–188. DOI: 10.25140/2410-9576-2018-1-1(13)-184-188 (Web of Science) (Особистий внесок автора: здійснено емпіричний аналіз соціальної ефективності єврозони) (1,10 д. а.).

9. Ліщинський І. О., Уніят А. В. Основні індикатори розвитку інноваційної діяльності в Східній Німеччині. Ефективна економіка. 2012. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?op=1&z=1319> (Особистий внесок автора: проведено емпіричний аналіз інноваційної діяльності Східної Німеччини) (0,40 д. а.).

10. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Глобальне управління в контексті формування світового економічного порядку. Наука молода. 2013. Вип. 20. С. 40–46 (Особистий внесок автора: досліджено потенційні структури глобального управління) (0,35 д. а.).

11. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Регулювання ринку цінних паперів в розвинутих країнах світу: досвід для України. Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. 2014. № 38

(ч. 2). С. 12–17 (Особистий внесок автора: систематизовано моделі ринку цінних паперів) (0,35 д. а.).

12. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Вплив регіоналізації ринків нафти на динаміку валютних курсів та процеси валютної інтеграції. Економічний простір. 2015. № 100. С. 13–23 (Особистий внесок автора: проведено аналіз регіоналізації ринку нафти) (0,35 д. а.).

13. Ліщинський І. О. Стратегія формування полюсів зростання в Болгарії. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. Вип. 3. С. 61–71 (0,50 д. а.),

14. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Валютні союзи: ретроспективні та сучасні форми. Економічний простір. 2017. № 118. С. 47–59 (Особистий внесок автора: досліджено сучасні форми валютних союзів) (0,80 д. а.).

15. Ліщинський І. О. Функціональна модель територіальних полюсів розвитку в умовах глобальної економіки. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 25. Ч. 1. С. 29–33 (0,50 д. а.).

16. Ліщинський І. О., Лизун М. В., Савельєв Є. В., Куриляк В. Є. Україна в глобальних процесах посилення інтеграції електричного транспорту в систему громадських перевезень. Журнал європейської економіки. 2018. Т. 17. № 1 (64). С. 98–109 (Особистий внесок автора: досліджено структуру електричного транспорту в системі громадських перевезень) (0,15 д. а.).

17. Ліщинський І. О., Лизун М. В., Савельєв Є. В., Куриляк В. Є. Концептуальний дискурс вибору режиму валютно-курсової політики України. Вісник економічної науки України. 2018. № 1 (34). С. 133–150 (Особистий внесок автора: досліджено типи валютно-курсової політики) (0,23 д. а.).

18. Ліщинський І. О. Новий міський регіоналізм як сучасна парадигма регіональної економіки. Бізнес-навігатор. 2018. Вип. 6 (49). С. 14–18 (0,60 д. а.).

19. Ліщинський І. О. Концептуальний мейнстрим регіонального зростання. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 6 (18). С. 46–50 (0,50 д. а.).

20. Ліщинський І. О. «Благословенна трійця» регіональної економіки. Держава та регіони. 2018. № 5 (104). С. 4–10. (0,50 д. а.).

21. Ліщинський І. О. Парадигма просторової організації локального економічного розвитку. Вісник Одеського національного університету. 2018. Т. 23. Вип. 6 (71). С. 13–17 (0,54 д. а.).

22. Ліщинський І. О. Зasadничі принципи стратегії полюсів зростання. Інтелект ХХІ ст. 2018. № 6. С. 77–81 (0,56 д. а.).

23. Ліщинський І. О. Сучасна теорія регіонального зростання та розвитку. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. 2018. Вип. 34. С. 58–64 (0,40 д. а.).

24. Ліщинський І. О. Онтологічно-концептуальні засади глокалізації. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 34. С. 20–24 (0,50 д. а.).

25. Ліщинський І. О. Глокалізація, фрагмеграція та альтернативні візії внутрішніх геоелектричних суперечностей. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 22. Ч. 2. С. 77–81 (0,40 д. а.).

26. Ліщинський І. О., Лизун М. В. Тренди розвитку регіональної та мультилатеральної валютної інтеграції. Проблеми системного підходу в економіці. 2019. Вип. 1 (69). Ч. 1. С. 52–57 (Особистий внесок автора: систематизовано типи валютної інтеграції) (0,30 д. а.).

27. Ліщинський І. О., Лизун М. В., Савельєв Є. В., Куриляк В. Є. Концепція «Вишеградська четвірка + Україна»: реальність і перспективи. Вісник економічної науки України. 2019. № 1 (36). С. 115–121 (Особистий внесок автора: проведено аналіз взаємин Україна – В4) (0,23 д. а.).

28. Lishchynskyy I. Agglomerationsformen der internationalen Wirtschafts- und Raumintegration. The world economy. Global and country-specific aspects. Berlin, 2014. Nr. 35. P. 190–202 (0,70 д. а.).

29. Lishchynskyy I. Monotowns in Baltic Rim countries and Ukraine. Baltic Rim Economies. Quarterly Review. 2015. No 3. P. 28 (0,12 д. а.).

30. Lishchynskyy I. Spatial Concentration of Industry and Local Productive Systems in Ukraine. Folia Oeconomica. 2016. No 2 (320). P. 51–63 (0,64 д. а.).

31. Lishchynskyy I., Borsekova K., Vitálišová K., Lyzun M. Tourism Local Production Systems in the Central and Eastern European Countries. Ekonomika a spoločnosť. 2016. Vol. 17. No 1. P. 99–113 (Особистий внесок автора: досліджено туристичні локальні виробничі системи України) (0,28 д. а.).

32. Lishchynskyy I., Kuryliak V., Lyzun M., Komar N. Benchmarking of local production systems in Eastern Europe and Ukraine. Management & Gouvernance. 2017. No 17. P. 15–26 (Особистий внесок автора: досліджено локальні виробничі системи України) (0,19 д. а.).

33. Лищинский И. О., Лизун М. В., Савельев Е. В., Куриляк В. Е. Global monetary integration and determination of strategic priorities for the exchange rate policy in Ukraine. Годишник на СА “Д. А. Ценов”. 2017. № 120. С. 177–226 (Особистий внесок автора: досліджено типи валютної інтеграції) (0,69 д. а.).

34. Lishchynskyy I. Industrielle Ballungsräume durch Agglomeration und Cluster. Gesellschaftlicher Wandel Netzwerke, Cluster Ukraine und Europäische Union. 2018. No 212. S. 50–64 (0,75 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

35. Ліщинський І. О. Формування агломераційної політики в країнах ЄС. Посткризовий розвиток світової економіки та Україна: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених (м. Тернопіль, 22–23 берез. 2012 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2012. С. 78–80 (0,2 д. а.).

36. Ліщинський І. О. Новітній економічний порядок – чергова утопія чи об’єктивна необхідність. Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: матеріали Х Ювілейної міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених. Ч. 1 (м. Тернопіль, 21–23 лют. 2013 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2013. С. 72–73 (0,15 д. а.).

37. Ліщинський І. О. Ефективність інноваційної діяльності в Східній Німеччині. Міжнародна економіка у ХХІ столітті: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 28–29 берез. 2013 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2013. С. 39–42 (0,25 д. а.).

38. Ліщинський І. О. Регіональна структура бідності країн Африки. Економіка України в умовах глобалізації і регіоналізації: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 3–4 квіт. 2014 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 40–44 (0,25 д. а.).

39. Ліщинський І. О. Моделі регулювання ринку цінних паперів розвинутих країн. Україна в процесі імплементації угоди про асоціацію з ЄС: збірник тез доповідей Міжн. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 23–24 квіт. 2015 р.). Тернопіль, 2015. С. 127–130 (0,25 д. а.).

40. Lishchynskyy I. Regional Dissemination of Production in Ukraine. Развитието на Българската икономика – 25 години между очакванията и реалностите: сборник доклади юбилейна междун. научна конф. (м. Свищов, 20–21 ноември 2015 р.). Свищов, България, 2015. С. 45–53 (0,45 д. а.).

41. Ліщинський І. О. Еволюція парадигми полюсів зростання. Проблеми глобалізації та регіоналізації світової економіки: міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 14–15 квіт. 2016 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2016. С. 87–90 (0,18 д. а.).

42. Ліщинський І. О. «Перезапуск» концепції полюсів зростання. Напрями стійкого зростання у світовій економіці: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 20–21 квіт. 2017 р.). Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С. 40–43 (0,25 д. а.).

43. Ліщинський І. О. Аналіз передумов формування полюсів зростання в ЄС. Проблеми сучасної Європи та України: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 25–26 трав. 2018 р.). Тернопіль, 2018. С. 153–156. (0,23 д. а.).

44. Лищинський І. О., Лизун М. В. Методологические подходы к исследованию функциональной и региональной валютной интеграции. Интеграционные процессы в глобальной экономике: сб. Междун. научн. конф. (м. Свищов, 11–12 май 2018 г.). Свищов, България, 2018. С. 74–78 (Особистий внесок автора: досліджено форми регіональної економічної інтеграції) (0,12 д. а.).

45. Ліщинський І. О. Причини провалу ранніх стратегій полюсів розвитку. Бізнес, цифрові інновації та підприємництво: стан, аналіз тенденцій та науково-економічний розвиток: зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. Ч. 1. (м. Львів, 22 груд. 2018 р.). Львів, 2018. С. 23–25 (0,15 д. а.).

46. Ліщинський І. О. Концептуальні засади локального економічного розвитку. Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки: матеріали III міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 9–10 листоп. 2018 р.). Дніпро, 2018. С. 15–18 (0,16 д. а.).

47. Ліщинський І. О. Концепція «нічого» та «чогось» як підхід до розуміння процесу глокалізації. Сучасні напрями розвитку економіки в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 2 листоп. 2018 р.). Запоріжжя, 2018. С. 13–18 (0,16 д. а.).

48. Ліщинський І. О. Процеси трансмісії регіонального зростання в трактуванні неокласичної теорії. Стратегічні напрями інноваційного розвитку економіки країни: перспективи та ефективність: зб. тез наук. робіт учасників Міжн.

наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 груд. 2018 р.). Київ: Аналітичний центр «Нова Економіка», 2018. С. 9–13 (0,15 д. а.).

49. Ліщинський І. О. Глокалізація в сучасному концепті глобальних студій. Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії: матеріали II Міжн. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 9 листоп. 2018 р.). Миколаїв: МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2018. С. 32–35 (0,15 д. а.).

50. Ліщинський І. О. Світовий досвід імплементації стратегії полюсів зростання. Економічна політика держави в умовах трансформаційних змін: матеріали Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 14–15 груд. 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського, 2018. С. 9–13 (0,16 д. а.).

51. Ліщинський І. О. Ретроспектива становлення природних полюсів зростання. Проблеми сталого, креативного і прозорого розвитку: глобальний, європейський та український виміри: зб. тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. студ. та молодих вчених (м. Тернопіль, 14–15 берез. 2019 р.). Тернопіль, 2019. С. 62–67 (0,16 д. а.).

52. Lishchynskyy I., Lyzun M., Savelyev Y., Kuryliak V., Kurylyak Y. Modeling evaluation of dollarization economic efficiency. "2019 9th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)": Conference Proceedings (Ceske Budejovice, Czech Republic, June 5–7, 2019). Ceske Budejovice, Czech Republic, 2019. P. 366–369 (Scopus) (Особистий внесок автора: проведено емпіричний аналіз економічного впливу доларизації) (0,12 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Ліщинський І. О. Глокалізаційні стратегії формування полюсів розвитку в Європі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2019.

У дисертації систематизовано онтологію економічних взаємовідносин у системі глобально-локальної бінарності. Висвітлено гносеологічний мейнстрим просторової організації локального економічного розвитку. Розкрито еволюцію концепції полюсів розвитку. Сформовано теоретико-методологічний фундамент дослідження просторової трансмісії локального розвитку. Досліджено взаємодію полюсів розвитку із національними і глобальними економічними потоками. Окреслено основні віхи імплементації та ревіталізації стратегій полюсів розвитку. Проаналізовано ключові аспекти поляризації виробництва й добробуту в державах Європи. Запропоновано параметри креативності європейських регіонів як передумови формування множини просторових глокальностей. Досліджено процеси глокалізації територіального розвитку в Європі. Виявлено принципи політики подолання просторових дисбалансів в ЄС. Досліджено баланс локальних, національних та пан'європейських інтересів при розробці стратегій формування полюсів розвитку. Проаналізовано засади політики когезії поліцентричного та збалансованого розвитку європейських регіонів. Визначено стратегічні орієнтири

поступу полюсів розвитку в Східній Європі. Виявлено тенденції формування полюсів розвитку в Україні. Розроблено глокалізаційну стратегію територіального розвитку України.

Ключові слова: глокалізація, полюс розвитку, вісь розвитку, агломерація, міста-регіони, просторова економіка, когезія, політика територіального розвитку, глокалізаційна стратегія, місцевий підхід.

АННОТАЦИЯ

Лищинский И. О. Глокализационные стратегии формирования полюсов развития в Европе. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2019.

В диссертации систематизирована онтология пространственных экономических взаимоотношений сквозь призму глобально-локальной бинарности. Освещен гносеологический мейнстрим пространственной организации локального экономического развития. Раскрыта эволюция концепции полюсов развития. Сформирован теоретико-методологический фундамент исследования трансмиссии локального роста в пространстве. Исследовано взаимодействие полюсов развития с национальными и глобальными экономическими потоками. Определены основные вехи имплементации и ревитализации стратегий полюсов развития. Проанализированы ключевые аспекты поляризации производства и благосостояния в государствах Европы. Предложены параметры креативности европейских регионов как предпосылки формирования множества пространственных глокальностей. Исследованы процессы глокализации территориального развития в Европе. Выявлены принципы политики преодоления пространственных дисбалансов в ЕС. Исследован баланс локальных, национальных и пан-европейских интересов при разработке стратегий формирования полюсов развития. Проанализированы принципы политики когезии полицентрического и сбалансированного развития европейских регионов. Определены стратегические ориентиры формирования полюсов развития в Восточной Европе. Выявлены тенденции формирования полюсов развития в Украине. Разработана глокализационная стратегия территориального развития Украины.

Ключевые слова: глокализация, полюс развития, ось развития, агломерация, города-регионы, пространственная экономика, когезия, политика территориального развития, глокализационная стратегия, местный подход.

ANNOTATION

Lishchynskyy I. Glocalization strategies for poles of development formation in Europe. – Manuscript.

Thesis for the degree of Doctor of Economic Sciences, specialty 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2019.

In the dissertation the ontology of spatial economic relations is systematized through the prism of global-local binary. A new interpretation of "glocalization" is proposed based on the conceptual metaphor of refraction that include: the ability of locality to generate consistently the globalization impulses; the ability of the locality to resist the impulses of globalization; the ability of locality to modify and refract the globalization impulses. The epistemological mainstream of spatial organization of local economic development is highlighted including three conceptual approaches: theories of location behaviour of an individual firm; justification of spatial concentration and dispersion of groups of economic, political, social agents and population; concepts explaining the relative location of the formed agglomerations. The concept of development poles is investigated. The pole of development is defined as a highly concentrated centre of production and labour, characterized by a diversified economic structure and the presence of propulsive sectors, which become the foundation of regional creativity and ensure the sustainable development of the system.

The theoretical and methodological foundations of spatial translation of regional development effects is systematized. Modern versions of neoclassical (emphasis on interregional convergence), Keynesian (based on the self-enhancing effect of cumulative causation) and their synthesis are considered. The interaction of development poles with national and global economic flows is investigated. Global cities, city-regions, and hubs of city-regions and cities were defined as the crucial catalysts for post-Fordist growth. The main milestones of implementation and revitalization of development poles strategies are outlined. A typical post-2010 development pole strategy includes planning for sustainable and polycentric urban development, transport network and commutation, technical infrastructure; socio-economic conditions of the territories and the environmental issues.

Key aspects of polarization of the production and welfare in European countries are analysed. The parameters of creativity of the European regions are developed. Four synthetic parameters of regional creativity ("4i") are distinguished: institutes; intelligence; inspiration; infrastructure. The processes of glocalization of territorial development in Europe are investigated. The methodology for calculating of the sub-indices of glocalization is developed in accordance with the abovementioned conceptual metaphor of refraction and characterizes the ability of a locality to generate, resist, or modify globalization impulses.

The principles of a policy for overcoming spatial imbalances in the EU are identified. Two modern approaches to regional policy were identified: World Bank's "space-blind" approach, the main idea of which is that agglomeration leads to productivity gains, and therefore the keynote of optimal development policy should be stimulation of migration of production factors into large and densely populated regions; "place-based" which focuses on the nature of co-evolutionary institutional relationships and the importance of a local context for development. The balance of local, national and pan-European interests is investigated in the context development poles strategy. The principles of territorial cohesion for polycentric and balanced development of European regions are analysed.

Strategic guidelines for the development poles in Eastern Europe are identified. Trends of development poles formation in Ukraine are revealed. A glocalization strategy

for territorial development of Ukraine has been developed. The model of a glocalization strategy is focused on institutional (and subsequently economic) integration into the European system of regional development. The model is based on two basic principles: a decentralized principle of place-based approach to territorial development, with an emphasis on exploiting local benefits and taking into account the realities of the globalized world; the centralized stimulation of the development of natural and planned poles and their integration into European axes, as well as the correction of territorial and sectoral imbalances.

Keywords: glocalization, development pole, development axis, agglomeration, cities-regions, spatial economy, cohesion, territorial development policy, glocalization strategy, place-based approach.

Підписано до друку 15.11.2019 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюванні.
Умов. друк. арк. 1,9. Обл.-вид. арк. 2,0.
Зам. № А040-19. Тираж 130 прим.

Видавець та виготовлювач:
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua